

Pohjois-Karjala ja korkeakoulutasoinen aikuiskoulutus

**Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hanke
Esiselvitys**

Mari Vartiainen

30.6.2006

Sisällys:

Johdantoa maakuntakorkeakoulu malliin	3
Osa I Missä mennään Pohjois-Karjalassa?	5
1. Pohjois-Karjalan vahvuudet ja osaaminen	5
2. Heikkouksia ja kehitettävää	5
3. Pohjois-Karjala asukkaidensa kokemana	6
4. Työvoima ja koulutus.....	6
4.1 Työvoimatilanne.....	6
4.2 Kasvat ja hiipuvat alat	9
4.3 Koulutustarjonta ja -tarve.....	9
5. Seutukunnat	12
5.1 Keski-Karjala – Kiteen seutu.....	12
5.2 Outokumpu.....	13
5.3 Pielisen Karjala – Lieksa ja Ylä-Karjala	14
5.4 Seutujen yhteisiä tarpeita ja näkökulmia	15
Osa II Korkeakoulutus	18
6. Koulutuksen merkitys ja vaikuttavuus.....	18
6.1 Alueellinen vaikuttavuus.....	19
6.2 Eurodelfoi – aikuiskoulutuksen asiantuntija-arviointi	21
6.3 Pelastaako koulutus periferian? – Entä maakuntakorkeakoulu?	21
7. Korkeakoulutuksella oppivaksi alueeksi	22
7.1 Korkeakoulutuksen rakenteellinen kehittäminen	22
7.2 Korkeakoulujen alueellinen yhteistyö Pohjois-Karjalassa	23
7.3 Pohjois-Karjalastako oppiva alue?.....	23
8. Aikuiskoulutus ja elinikäinen oppiminen	25
8.1 Aikuiskoulutuksen merkitys	25
8.2 Aikuiset opiskelijoina	26
8.3 Aikuiskoulutuksen ja ohjauksen kehittäminen	27
8.4 Avoimen ammattikorkeakoulun valtakunnallisia kehittämisen linjauksia	29
8.5 Avoin yliopisto osana aikuiskoulutusta	30
9. Virtuaaliammattikorkeakoulu ja -yliopisto.....	31
Osa III Tulevaisuus Pohjois-Karjalassa	33
10. Kehityksen trendejä	33
10.1 Ikärakenne muuttuu ja väestö keskittyy	33
10.2 Joustavuus lisääntyy ja arvomaailma moninaistuu	34
11. Muuttuva maaseutu elää.....	35
Liite 1 Lista hankkeista Pohjois-Karjalassa	37
Liite 2 Muita maakuntakorkeakoulu -hankkeita Suomessa	40
Lähteet.....	41

Johdantoa maakuntakorkeakoulu malliin

Pohjois-Karjalan maakuntakorkeakoulu -hankkeen tarkoituksena on luoda malli pohjois-karjalaiselle koko maakunnan kattavalle korkeakoulutoiminnalle. Maakuntakorkeakoulun tavoitteena on luoda yhteistyöverkosto korkeakoulutusta järjestävien tahojen kanssa. Tarkoituksena ei ole luoda uutta instituutiota vaan järjestää koulutus ikään kuin saman saatevarjon alle. Hankkeen yhtenä lähtökohtana on korkeakoulujen rakenneuudistus, jonka mukaan pieniä yksiköitä lopetetaan tai yhdistetään niin ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissakin. Pohjois-Karjalassa tämä tarkoittaa ammattikorkeakoulun nuorten koulutuksen lopettamista Outokummussa, Lieksassa ja Nurmeksessa. Maakuntakorkeakoululla pyritään takaamaan jatkossakin mahdollisuudet korkeakoulutukseen näillä aluilla.

Tavoitteena on parantaa koulutuksellista tasa-arvoa ja koulutuksen saatavuutta maakunnan eri osissa sekä lisätä korkeakoulutuksen vaikuttavuutta. Ajatuksena on, että korkeakoulututkinnon osia tai jopa koko tutkinnon voisi suorittaa missä tahansa Pohjois-Karjalassa. Lisäksi voitaisiin järjestää tarvittavaa täydennyskoulutusta. Maakuntakorkeakoulun tehtäviä ovat sivistystehtävän toteuttaminen, täydennyskoulutuksen ja tutkintoon johtavan koulutuksen tarjoaminen sekä t&k -toiminta seutukunnissa.

Yksi maakuntakorkeakoulun malli on koulutusportaali, josta löytyy tietoa alueella järjestettävästä aikuiskoulutuksesta ja, joka ohjaa koulutusta järjestävän organisaation verkkosivuille. Tällainen malli toimii esimerkiksi Kainuussa, jossa sitä ollaan kuitenkin kehittämässä eteenpäin. (Ks. muut Suomen maakuntakorkeakoulut, liite 2.) Pohjois-Karjalassa tavoitteena on luoda myös neuvonta- ja ohjauspalveluita tuomalla nämä palvelut mukana oleviin seutukuntiin eli Kiteelle, Outokumpuun, Lieksaan ja Nurmekseen. Palveluiden tarjoamisessa hyödynnetään jo olemassa olevia yksiköitä.

Hankkeessa lähdetään selkeästi seutukuntien omista tarpeista, joita on kartoitettu tässä selvitystyössä sekä käymällä keskusteluita jokaisessa seutukunnassa paikallisten vaikuttajien kanssa. Yhteistyössä mukana ovat Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun aikuiskoulutus, Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä sekä maakunnan muut korkeakoulutoimijat ja seutukuntien omat toimijat. Tämän hankkeen tavoitteena on luoda toiminnalle malli, koulutusta ei tässä vaiheessa vielä järjestetä. Hanketta koordinoi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja pääasiallinen rahoittaja on Opetusministeriö, mutta lisärahoitusta etsitään jatkuvasti.

Tämän selvityksen tarkoituksena on koota yhteen tähän mennessä tehty työ pohjaksi jatkoa varten. Selvityksessä tarkastellaan Pohjois-Karjalassa ja seutukunnissa vallitsevia työvoiman ja koulutuksen tarpeita sekä yleisesti maakunnan tilaa ja tulevaisuuden haasteita. Osa I keskittyy nimenomaan maakunnan ja seutukuntien tilanteen kartoittamiseen. Osassa II taas paneudutaan enemmän korkeakoulutukseen ja erityisesti aikuiskoulutukseen. Tarkastelu tapahtuu toisaalta valtakunnan ja toisaalta maakunnan näkökulmasta. Luvussa kuusi keskitytään koulutuksen merkitykseen ja alueelliseen vaikuttavuuteen, mitä on tutkittu melko vähän. Luvussa seitsemän avataan oppivan alueen käsitettä ja tarkastellaan korkeakoulutuksen kehittämistä niin maakunnassa kuin muuallakin Suomessa. Luku kahdeksan taas keskittyy aikuiskoulutukseen ja elinikäisen oppimisen ajatuksiin. II

osan lopussa on vielä lyhyt katsaus virtuaaliammattikorkeakouluun ja -yliopistoon, jotka tulevat varmasti olemaan tärkeitä yhteistyöhankkeita maakuntakorkeakoulun kanssa. Osa III toimii selvityksen johtopäätöksenä ja tarkastelee tulevaisuuden näkymiä maakunnassa ja elämän edellytyksiä maaseudulla.

Osa I Missä mennään Pohjois-Karjalassa?

1. Pohjois-Karjalan vahvuudet ja osaaminen

Pohjois-Karjalan keskeiset teollisuuden alat ovat muovi- ja metalliteollisuus, metsäteollisuus ja -osaaminen sekä kiviala. Näiden lisäksi maakunnan vetovoimaisuutta lisäävät erityisesti laaja koulutustarjonta sekä kulttuuri- ja hyvinvointipalvelut. Maakuntaohjelmassa on nimetty myös kolme alaa, joihin on asetettu suuria tulevaisuuden odotuksia, nämä ovat elintarvikeala, matkailu ja ICT (information and communication technology).

Koulutus ja sen myötä saatava osaaminen ja innovaatiotoiminta nähdään Pohjois-Karjalan keinona pysyä mukana tulevaisuuden kansainvälistyvässä kilpailussa ja kehittää koko aluetta. Vaikka osaaminen keskittyy Joensuun seudulle, nähdään tärkeänä pitää koko maakunta asuttuna ja kilpailukykyisenä. Vahvan keskuksen avulla myös reuna-alueiden kehittyminen on mahdollista. Erityisesti maakunnan pienempien kuntien vahvuksina ovat luonto ja viihtyisä elinympäristö sekä toimivat peruspalvelut. Koko maakunnan tasolla monipuolinen kulttuuri ja vahvat veturiyritykset tekevät Pohjois-Karjalasta houkuttelevan paikan asua ja tehdä työtä.¹

2. Heikkouksia ja kehitettävää

Pohjois-Karjalan heikkouksina voidaan nähdä maakunnan syrjäinen sijainti, yrityskulttuurin ohuus, nuorten poismuutto sekä rakenteellinen työttömyys. Vaikka syrjäinen sijainti on toisaalta heikkous, voidaan se kääntää myös mahdollisuudeksi. Venäjän läheisyys antaa etulyöntiaseman kansainvälistymiseen ja ”venäjä-osaamiseen”. Rajaseutu-osaaminen onkin yksi maakunnan kehittämiskohteista. Syrjäisen sijainnin haittoja voidaan myös vähentää toimivilla liikenneväylillä ja yhteyksillä, mikä on toinen Pohjois-Karjalan kehittämisen kohde. Yrittäjyyden, innovatiivisuuden ja osaamisen kehittäminen monipuolisen koulutuksen kautta lisää maakunnan vetovoimaisuutta. Myös yhteistyötä seutukunnissa ja yli seutukuntarajojen on tärkeää kehittää ja siitä voidaan saada tärkeä tulevaisuuden voimavara.² Maaherra Pirjo Ala-Kapee kehui Joensuun seutua Itä-Suomen läänin vahvimmaksi seutukunnaksi ja erityistä kiitosta sai alueen seutuyhteistyö, mitä Ala-Kapee piti esimerkillisenä.³

Muuta maata korkeampi työttömyys ja väestörakenteen nopeampi vääristyminen ovat Pohjois-Karjalan ongelmia. Työttömyys on laskenut myös Pohjois-Karjalassa ja uusia työpaikkoja on tullut lisää. Kehitys on kuitenkin jonkin verran muuta maata hitaampaa, mutta kehityksen uskotaan jatkuvan edelleen myönteisenä. Tulevaisuuden haasteena onkin erityisesti työvoimapulaan varautuminen, kun työmarkkinoilta poistuu enemmän vä-

¹ Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma POKAT 2006

² Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma POKAT 2006

³ Jalkanen, M. Karjalainen 7.6.2006

keä kuin sinne on tulossa nuoria työntekijöitä. Osaavan työvoiman saaminen maakuntaan on yksi suurimmista tulevaisuuden haasteista.⁴ Yhtenä vastauksena tulevaisuuden työvoimapulaan on usein esitetty työperustaisen maahanmuuton helpottamista ja ulkomaisen työvoiman hyödyntämistä. Tämä on hyvä huomioida myös maakuntakorkeakoulun suunnittelussa ja ottaa huomioon maahanmuuttajien erityiset koulutustarpeet.

3. Pohjois-Karjala asukkaidensa kokemana⁵

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n teettämän kyselytutkimuksen mukaan pohjoiskarjalaiset ovat varsin tyytyväisiä asuinympäristönsä luonnon läheisyyteen, turvallisuuteen ja hiljaisuuteen. Pohjois-Karjalassa on hyvin erilaisia alueita ja näin ollen asukkailla on erilaisia kokemuksia. Erityisesti Joensuun seudun ja muiden alueiden väliset erot ovat suuria.

Vaikutusmahdollisuudet omiin ja yhteiskunnallisiin asioihin pohjoiskarjalaiset kokevat melko hyvinä. Haja-asutusalueella vaikutusmahdollisuudet koetaan kuitenkin selvästi huonommiksi, erityisesti yhteiskunnallisten asioiden suhteen. Pohjois-Karjalaa kuvastaa suuresti rakenteellinen työttömyys, mikä heijastuu muihinkin hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin. Yksi kolmasosa pohjoiskarjalaisista kokee kärsivänsä taloudellisista ongelmista. Eniten tässä ryhmässä on yksineläviä eläkeläisiä sekä työttömiä. Myös opiskelijataloudet elävät varsin pienillä tuloilla. Huono-osaisuudella on taipumusta kasaantua, jolloin samat ihmiset kokevat usein sekä taloudellisia että muita ongelmia, esimerkiksi liittyen sosiaalisiin suhteisiin tai vaikuttamismahdollisuuksiin.

Palveluihin pohjoiskarjalaiset ovat varsin tyytyväisiä. Vähiten tyytyväisiä ovat ne, jotka palveluita myös tarvitsevat oman elämäntilanteensa takia. Erityisesti haja-asutusalueilla, heikkojen liikenneyhteyksien päässä muuttohalukkuus on melko runsasta. Sosiaalipalveluista tyytyväisimpiä ollaan lasten ja vanhusten hoitoon. Sen sijaan toimeentulotuki, sosiaaliamiehen palvelut ja päihdehuolto kaipaavat asukkaiden mielestä parannuksia. Erityisesti haja-asutusalueilla ollaan tyytymättömiä teiden hoitoon, joukkoliikenteeseen ja liikuntapalveluihin. Yleisesti ottaen pohjoiskarjalaiset ovat tyytyväisiä kirjastoihin, jätehuoltoon ja kouluihin. Palveluita toivotaan satavan omalta paikkakunnalta ja tämä on myös asia, joka vaikuttaa selvästi muuttopäätöksiin.

4. Työvoima ja koulutus

4.1 Työvoimatilanne

1990-luvun laman jälkeinen työttömyys jätti jälkensä selvästi erityisesti syrjäisemmille seuduille. Vaikka kehitys Pohjois-Karjalassakin on ollut myönteistä, on se selvästi eteläistä Suomea hitaampaa. Rakenteellinen työttömyys on monien maakunnan kuntien ongelma ja toisaalta samaan aikaan puhutaan uhkaavasta työvoimapulasta. Työvoimapulan taustalla on toisaalta suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ja nuorten ikäluokkien

⁴ Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutustarve (2003)

⁵ Eronen, A., Londén, P., Perälähti, A. & Siltaniemi, A. (2003)

pieneneminen sekä toisaalta hyvinvointipalveluiden kasvava tarve. Vuoden 2000 kokonaistyövoimasta ennakoidaan Pohjois-Karjalassa poistuvan 42,8 prosenttia vuoteen 2015 mennessä.⁶

Työttömyys ja työpaikat

Pohjois-Karjalassa työttömiä oli 16,5 prosenttia työvoimasta helmikuussa 2006, mikä on 1,6 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Vertailuna voidaan todeta, että koko maan työttömyysprosentti oli 10,5. Itä-Suomen läänin muista maakunnista Etelä-Savossa työttömyys oli 13,8 ja Pohjois-Savossa 12,7 prosenttia, lisäksi Kainuun työttömyysaste oli 18,6 prosenttia.⁷ Työttömien määrä väheni edellisestä vuodesta lähes kaikissa Pohjois-Karjalan kunnissa, eniten Lieksassa, Nurmeksessa ja Juuassa, vain Rääkkylässä työttömien määrä kasvoi. Työttömien määrä väheni eniten rakennus- ja teollisuudessa ja palvelualalla, myös maa- ja metsätaloudessa määrä väheni hieman.⁸

Työpaikkoja (31.12.2003) koko maakunnassa, kuten kaikissa seutukunnissakin, oli eniten palvelualalla. Seutukunnittain suuria painotuseroja ei ole työpaikkojen alojen suhteen, vain Pielisen Karjalassa ja Keski-Karjalassa on suhteellisesti Joensuun seutua enemmän työpaikkoja maa- ja metsätaloudessa. Työpaikkojen kokonaismäärä Pohjois-Karjalassa oli vuoden 2003 lopussa 60 934.⁹ Vuoteen 2015 ulottuvissa ennusteissa on kaksi erilaista uravaihtoehtoa työpaikkojen kehityksestä. Tavoiteuravaihtoehdon mukaan työpaikkoja olisi tuolloin 65 500, kun taas perusvaihtoehdon mukaan työpaikkojen määrä jopa laskisi hieman ja olisi 59 300. Tavoiteuravaihtoehto perustuu maakunnan omiin tavoitteisiin ja kehitysnäkymiin, kun taas pessimistisemmässä perusuravaihtoehdossa väestön keskittymisen ja alueellisen kehityksen eriytymisen odotetaan jatkuvan.¹⁰

Eläkepoistuma Pohjois-Karjalassa

Suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen sekä työelämässä tapahtuvat muutokset tuovat lähivuosina suuria haasteita työmarkkina- ja koulutuskentille. Erityisen paljon suuriin ikäluokkiin kuuluvia työntekijöitä on kunta-alalla, jonne työvoimapulakin pahimmin iskee. Ennakko 2010 on ennakoinnut työvoiman ja koulutuksen tarvetta muun muassa koulutuksen ja terveydenhoidon sekä vanhusten hoidon aloilla lähivuosina. Terveydenhuollossa koulutuksen aloittajatarve kasvaa siten, että vuonna 2009 aloituspaikkoja tarvitaan 50 prosenttia enemmän kuin vuonna 2003. Lähihoitajien tarve on noussut vuodesta 1999 vuoteen 2004 20 prosenttia ja tarve kasvaa yhä.¹¹

Lastenhoidon ja esiopetuksen puolella koulutustarve ei ole tähän mennessä kasvanut, mutta eläköitymisen myötä tarve kasvaa, kuten käy myös luokanopettajien ja aineenopettajien suhteen. Kokonaisuudessa päivähoiton ja esiopetuksen tarve Pohjois-Karjalassa

⁶ Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutustarve

⁷ Työministeriön tilastoja, 4.5.2006

⁸ Pohjois-Karjalan TE -keskuksen tilastoja, 20.4.2006

⁹ Maakuntaliiton tilastoja, 20.4.2006

¹⁰ Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutustarve

¹¹ Pohjois-Karjalan kuntasektorin työvoimatarpeen ennakointi

vähenee noin 30 prosenttia vuoteen 2030 mennessä lasten määrän pienentyessä. Uusia työpaikkoja kuitenkin syntyy eläkkeelle siirtymisen takia. Sama tilanne on peruskoulujen ja lukioiden osalta. Pohjois-Karjalassa on suuria seutukunnallisia eroja, joillakin alueilla lasten päivähoidon ja koulutuksen tarve vähenee jopa 50 prosenttia.¹²

Vanhusten hoidossa uusia työpaikkoja tarvitaan runsaasti lisää väestön ikääntyessä. Lisäksi runsas eläkkeelle jääminen avaa uusia työpaikkoja. Esimerkiksi vanhusten kotihoitoon tarvitaan vuoteen 2030 mennessä 1 000 työntekijää enemmän kuin nyt ja eläköitymisen seurauksena avautuu noin 800 työpaikkaa. Perusterveydenhoidossa ja erikoissairaanhoidossa tilanne on vastaava.¹³

Tarkasteltaessa eläkepoistumaa ammattiryhmittäin, tulee ottaa huomioon, että osa ammanteista on selvästi työuran loppuvaiheen ammatteja, jolloin näissä tehtävissä on enemmän vanhempia henkilöitä. Toisaalta on ns. uusia ammatteja, joissa työskentelevät ovat keskimäärin nuorempia. Yleisesti ottaen eläkkeelle siirtymistä tapahtuu lähivuosina eniten ammateissa, joissa koulutustaso on melko alhainen. Korkeammin koulutetusta henkilöstöstä Pohjois-Karjalassa suurimmat eläkepoistumat vuosina 2006–2020 ovat perhepäivähoitajissa (70 %), osastonhoitajissa (64,6 %), sosiaali- ja terveydenhuoltoalan johtajissa, palkanlaskijat, kassanhoitajat ym. (62,2 %) sekä opetusalan johtajat ja rehtorit (61,2).¹⁴

Eläkepoistumaan liittyvät ongelmat ovat suurimpia pienimmissä kunnissa. Niissä poistuma on suurin, koska työntekijät ovat yleensä vanhempia. Suuremmissa keskuksissa työvoimaa on tarjolla ja vaihtuvuus on melko runsasta, jolloin henkilöstö on nuorempaa.¹⁵ Eläköityminen tapahtuu Pohjois-Karjalassa hieman muuta maata aikaisemmin, mikä voidaan nähdä toisaalta myös etuna. Maakuntajohtaja Pentti Hyttisen mukaan tilanne tarjoaa paljon mahdollisuuksia opiskelijoille ja toisaalta kilpailun kiristyessä osaavasta työvoimasta, Pohjois-Karjalassa voidaan saada parhaat työntekijät päältä, ennen kuin tilanne on paha koko Suomessa.¹⁶ Tämä vaatisi kuitenkin nopeita toimia henkilöstön rekrytoinnissa ja toisaalta haasteena on ja tulee varmasti olemaan henkilöstön pysyminen tällä alueella.

Toimenpide-ehdotuksia

Valtiosihteeri Raimo Sailas on tehnyt selvityksen osaavan työvoiman saannin turvaamisesta väestöään menettävillä alueilla. Edellä esitetyt ongelmat vaativat selkeitä toimia, jotta syrjäiset seudut voidaan edelleen pitää elinvoimaisina ja asuttuina. Seuduille on saatava osaavaa työvoimaa, jotta yritystoiminta olisi mahdollista.¹⁷

Sailaksen esittämät toimenpiteet voidaan jakaa kahteen ryhmää: (1) yrityksille eli työnantajille suunnatut helpotukset ja tuet ja (2) yksityisille suunnatut helpotukset ja tuet eli ns. Norjan malli. Norjassa suurimmat helpotukset koskevat seitsemää pohjoisinta kuntaa,

¹² Pohjois-Karjalan kuntasektorin työvoimatarpeen ennakointi

¹³ Pohjois-Karjalan kuntasektorin työvoimatarpeen ennakointi

¹⁴ Halmeenmäki, T. 2005

¹⁵ Halmeenmäki, T. 2005

¹⁶ Hyttinen, P. 2003

¹⁷ Sailas, R. 2005

joissa on asukkaita kaikkiaan vajaat 100 000. Yrityksille, kunnille ja maakunnille helppotuksina ovat vapautukset työnantajamaksuista, sähköverkosta ja rakennusinvestoinneista. Erityispiirteenä Norjassa on etuudet yksityisille henkilöille. Tällaisia ovat erilaiset verohelpotukset, valtion opintolainan mitätöinti 10 prosenttia vuosittain, korotettu lapsilisä sekä vapautukset sähkömaksuista. Toimenpiteillä on pystytty hillitsemään poismuuttoa sekä helpottamaan koulutetun työvoiman rekrytointia. Suomessa toimenpiteet ovat keskittyneet ensimmäiseen ryhmään eli työnantajille kohdistettuihin tukiin. Toimenpiteiden tavoitteena on yrittämiseen ja yrittäjien työllistämiseen liittyvien esteiden madaltaminen.¹⁸

Sailaksen toimenpide-ehdotukset ovat:

- 1) sosiaaliturvamaksujen alentamiskokeilun laajentaminen,
- 2) ensimmäisen työntekijän palkkaamisen tukeminen
- 3) koulutuksen lisääminen, erityisesti opiskelijalle maksuttoman työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen työllistävän vaikutuksen tehostaminen,
- 4) työperäisen maahanmuuton helpottaminen,
- 5) palvelu- ja kuntarakennemuutoksella tulee taata palveluiden säilyminen kaikille alueille,
- 6) alueiden omiin vahvuuksiin panostaminen sekä
- 7) uusien rakennerahastokausien hyödyntäminen.¹⁹

4.2 Kasvat ja hiipuvat alat

Työvoiman tarve eri aloilla vaihtelee ja ennusteiden mukaan kehittyy eri tavalla. Maakunnan johtavista klusterialoista erityisesti muovi- ja metallialalla työllisten määrän kasvun uskotaan edelleen jatkuvan. (Tässä ei ole huomioitu Perloksen viimeaikaisia irtisanomisuutisia). Metsäteollisuusklusterin kohdalla tulevaisuus ei ole yhtä valoisa, mutta tilanne näyttää pysyvän ennallaan. Kolmas maakunnan klusteriala, matkailu- ja ravitsemusala, on myös kasvava ala työpaikkakehityksen mukaan.

Niin sanottuja hiipuvia aloja Pohjois-Karjalassa ovat maatalous ja julkinen hallinto. Lisäksi on aloja, joiden kasvu on hiljentynyt tai jotka ovat Pohjois-Karjalassa jääneet selvästi jälkeen valtakunnan kehityksestä. Tällaisia aloja ovat kauppa, rahoitus-, vakuutus-, kiinteistö-, ja liike-elämäpalvelut sekä koulutus. Koulutusalan kasvua heikentää ikäluokkien pieneneminen, mutta toisaalta aikuiskoulutuksen merkitys kasvaa jatkuvasti. Ammattitaidon ylläpitäminen muuttavassa maailmassa korostuu, mikä lisää aikuiskoulutuksen merkitystä ja kysyntää. Myös sosiaali- ja terveydenhoitoalalla työpaikkojen määrä kasvaa.²⁰

4.3 Koulutustarjonta ja -tarve

Koulutustarjonta on varsin monipuolista Pohjois-Karjalassa. Tässä selvityksessä keskitytään toisen asteen jälkeiseen koulutukseen, mitä maakunnassa tarjoavat Pohjois-Karjalan

¹⁸ Sailas, R. 2005

¹⁹ Sailas, R. 2005

²⁰ Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutustarve

ammattikorkeakoulu, Joensuun yliopisto ja Humanistisen ammattikorkeakoulun Joensuun yksikkö. Lisäksi Pohjois-Karjalan monilla kansalaisopistoilla on laaja koulutustarjonta vapaan sivistystyön osalta. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymällä on keskeinen rooli ammatillisen aikuiskoulutuksen ja tilauskoulutuksen järjestäjänä.²¹

Joensuun yliopistossa on kuusi tiedekuntaa, jotka ovat humanistinen (233 aloituspaikkaa lukuvuonna 2006–2007), kasvatustieteellinen (282), matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta (275) sekä metsätiede (40), teologia (85) ja yhteiskuntatieteet (252). Lisäksi yliopistolla on yhdeksän erillislaitosta, mm. Mekrijärven tutkimusasema Iiomantsissa ja Karjalan tutkimuslaitos. 1.8.2006 yliopiston organisaatio muuttuu siten, että Joensuun yliopistossa on biotieteiden, humanistinen, kasvatustieteiden, kauppa- ja oikeustieteiden, matemaattis-luonnontieteellinen, metsätieteellinen, teologinen ja yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunnat.

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoululla on kaikkiaan 22 koulutusohjelmaa. Koulutusalat ovat yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnonala (120 aloituspaikkaa lukuvuonna 2006–2007), luonnontieteiden ala (25), kulttuuriala (85), luonnonvara- ja ympäristöala (70), matkailu-, ravitsemus- ja talousala (70), sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala (119) sekä tekniikan ja liikenteen ala (235).²²

Pohjois-Karjalassa väestön koulutusaste on hieman koko maata alhaisempi. 59,7 prosenttia yli 15-vuotiaista pohjoiskarjalaisista on suorittanut jonkin peruskoulun jälkeisen tutkinnon. Vastaava luku koko Suomen kohdalla on 61,9 prosenttia. Etelä-Savossa ja Kainuussa jonkin tutkinnon suorittaneita on 57,3 prosenttia. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on Pohjois-Karjalassa 6,4 prosenttia ja koko maassa 9,7 prosenttia.²³

Vuoteen 2008 Pohjois-Karjalan koulutuksen aloituspaikat tullaan pitämään jotakuinkin nykyisellä tasolla. Maakunnan opiskelijoiden nettovirta on positiivinen ja tällöin on taroituksenmukaista järjestää aloituspaikkoja enemmän kuin mikä on nuorten ikäluokkien koko. Myös muualta tullaan opiskelemaan Pohjois-Karjalaan, ja niin sanottuna ”koulutamona” maakunta palvele muutakin maata.²⁴

Erityisesti yliopistokoulutuksen osalta aloituspaikkoja ei voida mitoitaa suoraan maakunnan oman työvoimatarpeen mukaan, koska moni kouluttautunut lähtee valmistuttuaan pois maakunnasta. Sen sijaan ammatillisen peruskoulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen tarve on lähellä maakunnan työvoiman tarvetta. Useimmilla aloilla aloituspaikkoja on riittävästi suhteessa maakunnan työvoimatarpeeseen. Maakunnassa on myös työvoimapula-aloja. Näiden alojen koulutukseen ei ole riittävästi hakijoita. Jo nyt hakijoita tarvittaisiin enemmän erityisesti tekniikan ja liikenteen alalle, mutta tulevaisuudessa myös sosiaali- ja terveysalalla pitäisi lisätä aloituspaikkoja. Koulutuksen ylitarjontaa on ammatilli-

²¹ Pohjois-Karjalan koulutus- ja sivistysstrategia 2010

²² Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu hakijan opas kevät-syky 2006

²³ Kunnat.net sivuston aluetietopankki sekä maakuntaliittojen omat tilastot. 31.12.2004

²⁴ Pohjois-Karjalan työvoiman ja koulutustarve

nessa perustutkintokoulutuksessa kulttuurialalla, hallinnossa, kaupassa ja matkailu-, ravitsemus- ja talousalalla.²⁵

Taulukossa 1 on kuvattu koko Suomessa olevat aloituspaikat Pohjois-karjalalle tärkeillä aloilla. Ensimmäisessä sarakkeessa ovat vuosina 2000–2002 aloittaneet opiskelijat ja kahdessa seuraavassa sarakkeessa ennusteet aloittajatarpeesta. Peruskehityksellä tarkoitetaan trendin mukaista talouden kehitystä, jossa oletetaan, että globaaleissa kehityssuunnissa ja taloudessa ei tapahdu suuria muutoksia. Tavoitekehitys edustaa pitkällä aikavälillä täystyöllisyyteen johtavaa kehitystä. Ylimmäinen luku rivillä kertoo kaikkien alan aloituspaikkojen määrän, joka sisältää myös toisen asteen koulutuksen ja AMK kohta kertoo ammattikorkeakoulupaikkojen määrän kokonaismäärästä.²⁶

		Aloittajatarve/ vuosi	
	Aloittaneet 2000-02	Peruskehitys 2006-10	Tavoitekehitys 2006-10
Kone- ja metalli	3960	7110	7360
AMK	1070	1770	1940
Elintarvike	990	720	760
AMK	190	160	180
Puuala	1170	1330	1430
AMK	150	200	230
Metsätalous	1060	1100	1050
AMK	260	290	310
Hotelli- ja ravint.	7800	3980	3770
AMK	940	630	610

Taulukko 1. Koulutustarve Pohjois-Karjalan painopistealoilla. Taulukossa on valtakunnalliset ennusteet aloittajatarpeesta vuosina 2006–2010. Perus- ja tavoitekehitysvaihtoehdot on esitetty erikseen.²⁷

²⁵ Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutustarve

²⁶ Hanhijoki, I., Kantola, S., Karikorpi, M., Katajisto, J., Kimari, M., Savioja, H. 2004

²⁷ Hanhijoki, I., Kantola, S., Karikorpi, M., Katajisto, J., Kimari, M., Savioja, H. 2004

5. Seutukunnat

5.1 Keski-Karjala – Kiteen seutu

Keski-Karjala on Pohjois-Karjalan eteläisin seutukunta ja siihen kuuluvat Kitee (9 877 asukasta 31.12.2004), Kesälahti (2 712), Rääkkylä (2 936) ja Tohmajärvi (5 511). Seutukunnassa asukkaita on yhteensä 21 036. Väestön koulutustaso on jonkin verran maakunnan koulutustasoa alhaisempi. Yli 15-vuotiaista 53,8 prosentilla on vähintään toisen asteen tutkinto suoritettuna, ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on 3,9 prosenttia.²⁸ Keski-Karjalan työttömyysaste on 16,4 prosenttia (huhtikuussa 2006)²⁹.

Koulutustarjonta Keski-Karjalassa on melko monipuolista, mutta se rajoittuu pääasiassa toisen asteen koulutukseen. Keskeisiä toimijoita ovat Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän ammattiopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Pohjois-Karjalan aikuisopisto. Koulutustarjonta keskittyy maaseutu-, ympäristö- ja luonnonvara-aloihin. Lisäksi seutukunnassa on kaksi lukiota, Kiteellä ja Tohmajärvellä. Keski-Karjalassa erityistä muihin seutukuntiin verrattuna on se, että ammattikorkeakoulun toiminta alueella jatkuu. Lisäksi alueella on ammattikorkeakoulun hallinnoimia kansainvälisiä maaseudun ja aikuiskoulutuksen kehittämishankkeita (Debat ja RuralPro).³⁰ Alueella tarjotaan ammatillista täydennys- ja jatkokoulutusta ja siellä toimii kaksi kansalaisopistoa, musiikkiopisto sekä kansanopisto. Koulutuksen, kuten koko seutukunnan, haasteena on nuorten poismuuton hillitseminen. Väestön väheneminen ja vanheneminen lisäävät uhkaavaa työvoimapolua erityisesti teollisuudessa.³¹

Keski-Karjalan vahvuuksia ovat vahvat seutuyhteistyön perinteet sekä kehittämisorganisaatiot. Seutukunnassa toimivat Keski-Karjalan kehittämissyhtiö Ketä Oy sekä Maaseudun kehittämissyhtiö Jetina ry. Yhteistyö yritysten ja koulutusorganisaatioiden välillä on toimivaa, juuri näiden toimijoiden kautta. Linkit eri toimijoiden välillä ovat vahvat ja henkilötasolla yhteistyöhön ollaan varsin sitoutuneita.³² Hyvin toimivat peruspalvelut ja monipuolinen koulutustarjonta nähdään myös seutukunnan vahvuuksina. Lisäksi puhdas ja monipuolinen luonto sekä kehittynyt maatalous- ja metsäteknologia lisäävät seudun veto-voimaisuutta yhdessä mielenkiintoisen kulttuurin ja historian kanssa.³³

Keskeisin uhka ja ongelma Keski-Karjalassa, kuten muillakin reuna-alueilla, on väestön väheneminen ja vanheneminen, mikä muuttaa huoltosuhteen ongelmalliseksi. Kehittämisresurssien ohjautuminen Joensuun seudulle ja Keski-Karjalan Kitee keskeisyys koetaan myös heikkouksina. Alueelle toivottaisiin monipuolisempaa yrittäjyyttä sekä tehokkaampaa otetta kehittämiseen. Erityispiirteinä Keski-Karjalassa on raja-asema ja siihen liittyvä

²⁸ Tilastotiedot, kunnat.net tietopankki /tilastot 19.4.2006

²⁹ Keski-Karjalan työvoimatoimisto

³⁰ Yhteistyöpalaveri, Kitee 2.6.2006

³¹ Keski-Karjalan aluekeskuksen kehittämisohjelma Kuntayhteistyöstä seutukuntakumppanuuteen sekä Keski-Karjalan sivistystoimenstrategiatyö

³² Yhteistyöpalaveri, Kitee 2.6.2006

³³ Keski-Karjalan aluekeskuksen kehittämisohjelma Kuntayhteistyöstä seutukuntakumppanuuteen sekä Keski-Karjalan sivistystoimenstrategiatyö

rajaseutuosaaminen sekä kesäiset mökkiasukkaat, jotka kasvattavat selvästi kuntien asukaslukua kesäkuukausina.³⁴

Keski-Karjala on maakuntakorkeakoulun kannalta varsin valmis seutukunta. Yhteistyö on toimivaa ja yhteydet eri henkilöiden ja organisaatioiden välillä ovat olemassa. Aiemmin suunniteltua Kaiku -hanketta varten luodut suunnitelmat voisivat toimia lähes sellaisenaan maakuntakorkeakoulun toteuttamiseksi seutukunnassa. Ongelmana voi olla toimijoiden uudelleen aktivointi rahoitusta vaille jääneen hankkeen jälkeen. Kuitenkin suhtautuminen maakuntakorkeakouluun on positiivista ja kun tarvittava tahtotila löydetään uudelleen, lähtee toiminta varmasti tehokkaasti käyntiin.³⁵

5.2 Outokumpu

Outokumpu on 7 803 asukkaan (31.12.2004) kaupunki Pohjois-Karjalan läntisessä reunassa. Koulutustaso Outokummussa on 56,2 prosenttia eli tämän verran 15-vuotiaista on suorittanut jonkin tutkinnon, ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on 4,3 prosenttia outokumpulaisista (vuonna 2003).³⁶ Työttömyysaste on 17,2 prosenttia (2005)³⁷. Toisen asteen koulutusta Outokummussa tarjoaa Outokummun lukion lisäksi Pohjois-Karjalan ammattiopisto. Outokummussa toimiva Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun sosiaalialan yksikkö siirtyy vuoden 2007 alusta Joensuuhun. Joensuun seudun kansalaisopisto tarjoaa vapaan sivistystyön mukaisia opintoja outokumpulaisille. Ammatillista aikuis- ja täydennyskoulutusta tarjoaa Pohjois-Karjalan aikuisopisto.

Outokummun vahvuuksia ovat teollinen perinne ja vahva metallialan osaaminen, korkea teknologia sekä hyvin verkottunut yrityselmä. Myös hyvin järjestetyt julkiset palvelut, koulutusmahdollisuudet ja monipuolinen kulttuuri nähdään alueen vahvuuksina. Heikkouksia alueella ovat ikärakenteen vinoutuminen, muuttotappio, alhainen tulotaso ja työttömyys sekä palvelualan yritysten vähäisyys ja kaupungin talouden epätasapaino.³⁸

Maakuntakorkeakoulun kannalta erityisesti Outokummun kohdalla haasteena on toimintamallin ja yhteistyön luominen. Sosiaalialan koulutusohjelman siirtyessä kokonaisuudessaan Outokummusta Joensuuhun, ei paikkakunnalle jää ammattikorkeakoulun toimintaa. Näin ollen maakuntakorkeakoulun avulla pyritään takaamaan korkeakoulutuksen jatkuvuus Outokummussa. Yhteistyöpalaverissa nousi esille mahdollisuus, että maakuntakorkeakoulun neuvonta- ja ohjauspalvelut olisivat osana ammattiopiston opiskelijapalveluyksikköä, joka on alueen monipuolisin ja osaavin koulutuksen ohjauksen ja markkinoinnin toimipiste.³⁹

³⁴ Keski-Karjalan aluekeskuksen kehittämissuunnitelma Kuntayhteistyöstä seutukuntakumppanuuteen sekä Keski-Karjalan sivistystoimenstrategiatyö

³⁵ Yhteistyöpalaveri, Kitee 2.6.2006

³⁶ Tilastotiedot, kunnat.net tietopankki /tilastot, 19.4.2006

³⁷ Maakuntaliiton tilastot, 20.4.2006

³⁸ Outokummun kaupungin strategia 2005–2008, 19.4.2006

³⁹ Yhteistyöpalaveri, Outokumpu 23.5.2006

Outokummulle tyypillistä on alhainen koulutustaso, minkä taustalla on osaltaan erityisesti opettajakunnan työssäkäynti muualta käsin. Yhtenä kehityssuuntana Outokummussa nousee esille palveluiden seudullistuminen. Tästä esimerkkinä toimii jo seutuopisto, lisäksi kirjastoa ollaan muuttamassa seudulliseksi ja tulevaisuudessa mahdollisesti myös lukiot ja jopa peruskoulut voisivat toimia seudullisina. Erityisesti Outokummussa nousee koulutustarve ensinnäkin ammattitaitoisesta työvoimasta yrityksiin, toiseksi tarvitaan työntekijöitä käytännön työnjohtoportaan (vrt. entinen teknikko) ja kolmanneksi yrityksissä tarvitaan parempaa osaamista asiantuntija- ja suunnittelutehtäviin.⁴⁰

5.3 Pielisen Karjala – Lieksa ja Ylä-Karjala

Pielisen Karjala on maakunnan pohjoisin seutukunta ja siihen kuuluvat Nurmes (9 193 asukasta 31.12.2004), Lieksa (14 080), Valtimo (2 769) ja Juuka (6 177). Seutukunnan kokonaisasukasluku on 32 219. Pielisen Karjalassa 15 vuotta täyttäneistä 50,7 prosenttia on suorittanut jonkin tutkinnon, ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita on 3,9 prosenttia.⁴¹ Työttömyysprosentti Lieksassa on 20,9 ja Nurmeksessa 18,7 prosenttia (2005)⁴².

Koulutustarjonta keskittyy Pielisen Karjalassa Nurmeksen ja Lieksan alueille. Molemissa kaupungeissa toimii Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän ammattiopiston toimipisteet. Kaikissa Pielisen karjalan kunnissa on oma lukionsa. Lisäksi alueella on monipuolinen kansalaisopistotarjonta sekä Pielisen Karjalan musiikkiopisto, jolla on toimipisteet kaikissa seutukunnan kunnissa. Ammattikorkeakoululla on toimipisteet sekä Lieksassa että Nurmeksessa, mutta molemmista on vähitellen loppumassa nuorten koulutus lähivuosina. Lisäksi yhteistyön kautta Pohjois-Karjalan aikuisopisto tarjoaa ammatillista aikuis- ja täydennyskoulutusta Pielisen Karjalan alueella. Myös yhteistyö Joensuun yliopistoon on olemassa ja sitä pyritään entisestään kehittämään.⁴³

Pielisen Karjalan kaupungeissa ongelmana on väestön väheneminen ja erityisesti nuorten poismuutto ja alhainen syntyvyys, mikä vääristää väestörakennetta. Väestön vähenemisen taustalla on myös teknologian muutoksen mukanaan tuoma työn muutos, mikä on vähentänyt teollisuuden työpaikkoja. Erityisesti Lieksassa ongelmana on lisäksi korkea rakenteellinen työttömyys ja siihen liittyvä nuorten syrjäytyminen.⁴⁴

Molemmat Pielisen Karjalan seudun kaupungit peräänkuuluttavat seudullista ja maakunnallista yhteistyötä ja kehitteillä onkin Pielisen Karjalan kehittämissyhtiö PIKES. Nurmeksen erityisiä painopistealueita ovat puu- ja elintarvikeala sekä matkailu, Lieksassa vastaavat alat ovat puutuoteala, muovi- ja metalliala sekä matkailu. Seutukunnalle tärkeitä ovat Pielinen ja puhdas luonto, joilla alueen vetovoimaisuutta pyritään lisäämään, niin

⁴⁰ Yhteistyöpalaveri, Outokumpu 23.5.2006

⁴¹ Tilastotiedot, kunnat.net tietopankki /tilastot, 19.4.2006

⁴² Maakuntaliiton tilastot, 14.6.2006

⁴³ Kaupunkien verkkosivut, www.lieksa.fi ja www.nurmes.fi

⁴⁴ Lieksan elinkeinostrategia 2004 (päivitetty 2005); Nurmeksen kaupungin elinkeinostrategia vuosille 2005–2008

matkailun kuin asumisenkin näkökulmasta. Erityisesti Kolin alue on tärkeä matkailukohde sekä tulevaisuudessa kehittämisen kohde.⁴⁵

Nurmes on omassa strategiassaan kirjannut vahvuuksikseen hyvät peruspalvelut, työvoiman saannin ja edulliset elinkustannukset. Lisäksi imago, harrastus- ja ulkoilumahdollisuudet, matkailu ja puhdas luonto lisäävät alueen vetovoimaisuutta. Heikkoudet alueella ovat samantapaisia kuin muillakin syrjäisillä seuduilla eli väkiluvun väheneminen, ikärakenteen vinoutuminen, työttömyys ja etäisyys kehittyvistä keskuksista.⁴⁶

Lieksaa voidaan luonnehtia teolliseksi tai pikemminkin tuotannolliseksi paikkakunnaksi, jossa yritysmaailman tarpeet nousevat vahvasti esiin maakuntakorkeakoulusta puhuttaessa. Lieksassa on tähänkin asti ollut vahvaa aikuiskoulutusta, jolla on myös alueellista vaikuttavuutta, koulutus keskittyy tradenomiopintoihin. Maakuntakorkeakoulun toiminnan järjestäminen Lieksaan onnistunee melko helposti siellä jo olevin toimintojen avulla. Erityisesti Lieksassa tulee esille huoli maakuntakorkeakoulu -hankkeen jatkosta, siellä halutaan tietää, asiasta enemmän ennen kuin asiaan sitoudutaan täysillä. Vaikka suhtautuminen hakkeeseen on hieman epäilevää, hankkeen seutukuntalähtöinen lähestymistapa edesauttaa hanketta.⁴⁷

Nurmeksessa odotukset maakuntakorkeakoulua kohtaan ovat suuret ja siltä toivotaan jotakin tilalle, kun nuorten koulutus ammattikorkeakoulusta paikkakunnalla päättyy. Tällä hetkellä Nurmeksessa ei ole edes avoimen yliopiston koulutusta, ja arvosanaopinnot ovatkin yksi tärkeä koulutustarve, jolle varmasti olisi kysyntää. Laajeneva aikuiskoulutustarjonta otetaan ilolla vastaan ja maakuntakorkeakoululta odotetaan myös selkeyttä aikuiskoulutuskenttään. Nurmeksessa käytyjen keskustelujen mukaan aikuiskoulutuskenttä monine toimijoineen on tavalliselle ihmiselle liian sekava. Koulutuksen organisoituminen yhden nimen, maakuntakorkeakoulun, alle helpottaisi kentän hahmottamista. Toiminnan käynnistäminen Ylä-Karjalassa (Nurmes, Juuka ja Valtimo) onnistuu varmasti olemassa oleviin puitteisiin suuren yhteistyöhalukkuuden ansiosta. Nurmeksessa nähdään tärkeänä saada omat neuvontapalvelut Ylä-Karjalaan, vaikka koulutus järjestettäisiinkin yhteistyössä koko seutukunnassa.⁴⁸

5.4 Seutujen yhteisiä tarpeita ja näkökulmia ⁴⁹

Hankkeessa mukana olevissa seutukunnissa koulutukseen liittyvät tarpeet sekä seutujen haasteet ovat hyvin samanlaisia, ja siksi ne onkin koottu tähän yhteen lukuun. Yleinen kehitys kaikissa seutukunnissa on väestön väheneminen ja ikääntyminen ja huolena on osaavan työvoiman saatavuus tulevaisuudessa, kun suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle ja nuoret lähtevät koulutuksen ja työn perässä suurempiin keskuksiin.

⁴⁵ Lieksan elinkeinostrategia 2004 (päivitetty 2005); Nurmeksen kaupungin elinkeinostrategia vuosille 2005–2008

⁴⁶ Nurmeksen kaupungin elinkeinostrategia vuosille 2005–2008

⁴⁷ Yhteistyöpalaveri, Lieksa 19.5.2006

⁴⁸ Yhteistyöpalaveri, Nurmes 24.5.2006 ja 16.6.2006

⁴⁹ Yhteistyöpalaverit seutukunnissa

Koulutustarpeista tärkeimpänä nousee sosiaali- ja terveysalan kasvava työvoiman tarve, erityisesti vanhusten hoidossa tarvitaan yhä enemmän osaavaa työvoimaa. Tässä huomion arvoista on, että lähin yliopistollinen alan koulutus on Kuopiossa, jonne yhteistyön luominen olisikin tärkeää. Toinen kunnallisalan suuri haaste on opettajien täydenniskoulutus. Tämä nousi esille kaikkien seutukuntien keskusteluissa, mutta erityisesti Lieksassa ja Nurmeksessa aihetta käsiteltiin tarkemmin. Tulevaisuudessa työnantaja eli kunta on velvollinen järjestämään opettajille yliopistollista täydenniskoulutusta. Tähän monellakaan pienellä kunnalla ei ole resursseja, jolloin yhteistyö korkeakoulujen opettajankoulutuslaitosten kanssa on välttämätöntä. Tämä on sellainen suuri haaste, johon maakuntakorkeakoululta odotetaan apua. Pielisen Karjalassa kuntien välistä yhteistyötä opettajien täydenniskoulutuksessa ollaan jo toteuttamassa, sillä opettajat koulutautuvat mieluummin omalla paikkakunnallaan, mikä on myös edullisempaa kunnille. Kiteellä huoleksi nousi erityisesti ammatillisen puolen opettajien täydenniskoulutus, liittyen opettajien työelämävalmiuksiin. Opettajilla ei välttämättä ole riittävää käsitystä yrityselämän käytännöistä.

Yrity maailman tarpeet

Yrity maailman tarpeet nousivat voimakkaasti esille Nurmesta lukuun ottamatta kaikissa käydyissä keskusteluissa. Lieksan keskusteluissa syntyi organisaatiolähtöinen malli koulutuksen järjestämiseen, joka nähtiin hyvänä ja tärkeänä myös muissa seutukunnissa. Mallin ajatuksena olisi maantieteellisen alueen sijasta lähteä liikkeelle koulutuksen tarvitsijan eli yrityksen näkökulmasta. Yrityksissä luotaisiin sekä yritykselle että sen henkilöstölle kouluttautumisstrategia eli yrityksen koulutustarve kartoitettaisiin ja tehtäisiin suunnitelma koulutuksen toteuttamiseksi. Yrityksille olisi järkevää kouluttaa yrityksessä jo olevaa henkilöstöä vaativampiin tehtäviin sen sijaan, että he rekrytoivat uusia työntekijöitä suoraan suunnittelu- tai johtotehtäviin. Tällöin yrityksen sisäinen hiljainen tieto saadaan paremmin hyödynnettyä yrityksessä ja työntekijöiden sitoutuminen on vahvempaa. Tällainen malli edellyttäisi myös kouluttajien uudelleen kouluttamista. Malli toimisi rinnakkain alueellisista tarpeista lähtevän koulutuksen kanssa. Koulutuksen tarjoajat voisivat tulla myös maakunnan ulkopuolelta, mikäli maakunnasta ei löydy juuri tarvittavaa osaamista, esimerkiksi yliopistotasoinen tekniikan koulutus puuttuu maakunnasta, jolloin sitä voitaisiin hakea Lappeenrannasta.

Outokummussa organisaatiolähtöistä mallia kehiteltiin hieman eteenpäin. Ajatukset nousivat siltä pohjalta, että erityisesti miehiä on vaikea saada kouluttautumaan ja yrityksetkään eivät aina ymmärrä henkilöstön kouluttamisen merkitystä. Tällöin erityisen tärkeää on koulutuksen markkinointi yrityksille, jotka sitten kannustavat tai patistavat henkilöstönsä kouluttautumaan. Alueilla olisi tärkeää löytää avainhenkilö, joka on tuttu yrittäjille ja, joka toimii myös yhteistyössä koulutusorganisaatioiden kanssa. Tällaisen henkilön välityksellä koulutusta voitaisiin markkinoida suoraan yrityksiin.

Myös Kiteen keskusteluissa teollisuus ja yritysten tarpeet nousivat tärkeiksi. Keski-Karjalassa korostui erityisesti ammatillisen koulutuksen merkitys. Myös siellä yrityskohdattainen koulutus nähdään tärkeänä ja keskustelussa nousi esille saksalaista mallia lähellä oleva koulutus, jossa kouluttaja on oppilaitos, mutta koulutus tapahtuisi osittain yrityksissä, joissa koneet ja muut välineet ovat valmiina. Tällöin myös koulutus olisi vaikutta-

vampaa ja suuri osa työllistyisi suoraan yrityksiin. Malli olisi eräänlainen ammattikoulutuksen ja oppisopimuskoulutuksen välimuoto.

Vaikka seutukunnissa käydyissä keskusteluissa korostui voimakkaasti yritysten ja elinkeinoelämän näkökulma ja tarpeet koulutuksesta, on tärkeää muistaa, että korkeakoulutuksella on myös merkittävä sivistyksellinen tehtävä. Tietenkin korkeakoulutuksen täytyy vastata vallitsevaa tarvetta, mutta tavallisten ihmisten itsensä kehittämisen ja sivistyksen tarpeet eivät saa unohtua talousmaailman varjoon.

Koulutuksen järjestäminen seutukunnissa

Koulutuksen järjestämisessä korostuivat seutukunnissa varsin samanlaiset asiat. Ensinnäkin koulutuksen tulisi olla mahdollisimman lähellä koulutettavia, olivatpa nämä sitten yksittäisiä henkilöitä tai yrityksiä. Ihmiset eivät mielellään lähde koulutukseen kotipaikkakuntansa ulkopuolelle. Koulutuksen järjestämisessä tarvitaan erilaisia monimuotoisia koulutusmenetelmiä, esimerkiksi verkko-opetusta, mikä herätti keskustelua seutukunnissa. Se on pitkien matkojen takia välttämätöntä, mutta yhtä mieltä ollaan kuitenkin siitä, ettei pelkkä verkko-opetus riitä. Opetuksen tueksi tarvitaan selkeitä ohjaus- ja neuvontapalveluita sekä esimerkiksi opintopiiri -tyyppistä toimintaa. Seutukunnissa ei ole edellytyksiä riittävän suurten opiskelijaryhmien aikaansaamiseksi jokaisella paikkakunnalla. Ohjaus- ja neuvontaryhmät voisivat koostua eri alojen opiskelijoista samalla paikkakunnalla tai eri paikkakunnilla olevista opiskelijoista, kuten Lapissa on tehty. Aikuiskoulutuksen tiedotus-, ohjaus- ja neuvontapalveluita käsitellään enemmän myöhemmin luvussa 8.3.

Koulutuksessa ja erityisesti aikuiskoulutuksessa on ongelmana, että se kasautuu jo valmiiksi korkeasti koulutetuille ja toisaalta naiset ovat usein enemmistönä aikuisopiskelijoissa. Onkin oma haasteensa saada miehet kouluttamaan itseään ja toisaalta löytää ne vähän koulutetut henkilöt, jotka eniten täydennyskoulutusta tarvitsisivat. Seutukunnissa nousee esille myös huoli maakuntakorkeakoulun toiminnan jatkosta. Esimerkiksi Lapissa maakuntakorkeakoulu on vakinaistunut ja hankerahoitus on loppunut. Toiminta on mahdollista kaikkien alueen korkeakoulujen yhteistyösopimuksella, jossa korkeakoulut ovat sitoutuneet rahoittamaan toimintaa ja toiminta on kanavoitu avointen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kautta. Osa koulutuksesta voidaan järjestää myös työllisyyskoulutuksena. Sitä ei vielä tiedetä, kuinka toiminta Pohjois-Karjalassa tullaan järjestämään, mutta tämä on yksi mahdollinen malli.

Osa II Korkeakoulutus

6. Koulutuksen merkitys ja vaikuttavuus

Merkitys ja vaikutus käsitteitä käytetään erityisesti arkipuheessa sekaisin siten, että niillä tarkoitetaan käytännössä samaa asiaa. Niillä voidaan kuitenkin tarkoittaa eri asioita ja usein ne määritellään erikseen tilanteeseen sopivalla tavalla. Merkitys määrittyy yleensä ihmisen kokemuksen kautta. Se voi olla hyvin subjektiivinen kokemus, mutta myös ryhmän kollektiivinen kokemus. Vaikutus taas kertoo, onko jokin muuttunut lähtötilanteen ja toimenpiteen välillä, onko toimenpiteillä ollut vaikutusta. Vaikutuksia tutkitaan objektiivisemmin konkreettisina seurauksina. Vaikutus on mittaustulos lähtötilanteen ja lopputilanteen välillä. Myös vaikutus ja vaikuttavuus termeillä on joitakin eroja.⁵⁰

Vaikutuksia voidaan verrata suppeassa mielessä asetettuihin tavoitteisiin tai laajemmassa mielessä kohdesektorin asettamiin vaateisiin. Vaikuttavuudella tarkoitetaan sitä, mitä muutoksia toiminnalla on saatu aikaan. Vaikuttavuus voi olla yksilöllistä, institutionaalista tai yhteiskunnallista sekä suoraa, välillistä, pitkä- tai lyhytkestoista. Koulutuksen vaikuttavuutta voidaan tarkastella kolmella tasolla; yhteiskunnallisella, työelämä- ja yksilötasolla.⁵¹

Korkeakoulutuksen vaikuttavuutta (effectiveness of higher education) voidaan lähestyä myös koulutuksen tuotosten kautta, kuten Marjon Bruinsma on tehnyt väitöskirjassaan. Tässä lähestymistavassa korostuu yksilön näkökulma, mutta asiaa voidaan tarkastella myös organisaation kannalta. Vaikuttavuutta voidaan mitata suoritetuilla opintoviikoilla tai kurssin/tutkinnon suorittaneiden prosenttimäärillä. Pelkät numerot eivät kuitenkaan riitä kertomaan kaikkea, sillä oppimistaidot, itsesäätelyn taito tai koulutuksen laatu ja arviointi kertovat myös koulutuksen vaikuttavuudesta. Koulutuksen prosesseja on vaikea arvioida, joten vaikuttavuuden arvioinnissa on tyydyttävä tulosten vaikuttavuuden arviointiin.⁵²

Bruinsma tarkastelee vaikuttavuutta erityisesti koulutuksesta suoriutumisen kautta. Suoriutumiseen vaikuttavat ensinnäkin kontekstiin liittyvät tekijät, toiseksi panostukseen (input) liittyvät tekijät ja kolmanneksi luokkahuone prosesseihin liittyvät tekijät. Kontekstiin liittyvä tekijä on esimerkiksi työskentely opiskelun ohella, mikä heikentää opiskelun tehokkuutta. Opiskelijan panostuksiin liittyviä tekijöitä on tarkasteltu etsimällä yhteyttä esimerkiksi iän tai sukupuolen ja menestymisen väliltä. Hyvä ajanhallintataito parantaa suoriutumista. Luokkahuone prosesseihin liittyviä tekijöitä ovat muun muassa ajan käyt-

⁵⁰ Esim. Parkkinen & Vartiainen, 2005

⁵¹ Martikainen, 2005

⁵² Bruinsma, 2003

tö, kuinka aika jaetaan opetuksen ja itseopiskelun kesken, sekä opettajan persoona ja käytös.⁵³

Koulutukselta odotetaan usein paljon ja toivotaan sen ratkaisevan monenlaisia ongelmia. Koulutus ei kuitenkaan esimerkiksi synnytä itsessään uusia työpaikkoja tai työllistä työttömiä. Koulutus auttaa kuitenkin varautumaan muuttuviin työelämän kvalifikaatiovaatimuksiin. Koulutuksen vaikuttavuutta on vaikea ajatella sen tuottavuuden kautta, koska koulutuksen vaikutuksia ja merkityksiä on varsin vaikea mitata. Yritys voi investoida ihmilliseen pääomaan eli kouluttaa työntekijöitään, mutta vaikutukset voivat näkyä paljon myöhemmin ja ne voivat hajautua moniin pieniin alueisiin. Mitattavissa olevat vaikutukset eivät ole ainoita vaikutuksia ja lisäksi jokainen näkee koulutuksella erilaisen merkityksen itselleen ja ympäröivälle maailmalle.⁵⁴ Tutkimusten pohjalta voidaan vetää sellainen johtopäätös, että koulutus ei itsessään takaa työtä tai suurta palkkaa, mutta työn ohessa suoritettu täydennyskoulutus parantaa usein asemaa työpaikalla ja voi vaikuttaa positiivisesti palkkaukseen.⁵⁵

Aikuiskoulutuksen vaikuttavuutta, erityisesti korkeakoulutuksen osalta, on tutkittu varsin vähän ja aiheesta on vaikea löytää materiaalia. Erilaisia oletuksia voidaan kyllä tehdä. Yksilön näkökulmasta koulutuksen merkityksiä on helpompi tutkia kuin alueen näkökulmasta, ja sitä onkin tutkittu melko paljon, kysymällä sitä ihmisiltä itseltään. He voivat kertoa henkilökohtaisen kokemuksensa siitä, mikä merkitys koulutuksella heille on ollut, mutta miten sama tehdään alueen näkökulmasta?

Aluetta tarkasteltaessa on tietenkin turvaututtava myös yksilöiden käsityksiin ja on tarkkaan mietittävä keneltä asiaa kysytään, sillä esimerkiksi kaupunginjohtaja tai yritysmaailman edustaja antaa varmasti melko erilaisen vastauksen kuin ”matti meikäläinen”. Kosken selvityksessä tulee esille, että Pohjois-Pohjanmaan maakuntakorkeakoulun yhtenä ongelmana on ollut tavallisten ihmisten näkökulman unohtuminen ja keskittyminen liikaa yhteisöasiakkaiden eli yritysten ja julkisen sektorin tarpeisiin⁵⁶. Onkin tärkeää olla unohtamatta korkeakoulutuksen sivistystehtävää, elinkeinoelämän kehittämistä huolimatta.

6.1 Alueellinen vaikuttavuus

Korkeakoulujen alueellinen vaikuttavuus on noussut keskusteluun uuden yliopistolain myötä. Lain mukaan yliopiston tulee hoitaa perustehtäviään vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa ja edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.⁵⁷ Ammattikorkeakoululaissa alueellinen toiminta ja vaikuttavuus ovat myös tärkeässä osassa. Ammattikorkeakoulun perustehtäviin kuuluu työelämää ja aluekehitystä tukeva tutkimustoiminta.⁵⁸

⁵³ Bruinsma, 2003

⁵⁴ Jokinen, E. & Luoma-Keturi, N. 2005

⁵⁵ Suikkanen, A., Martti, S. & Huilaja, H. 2006; Suomen aikuiskoulutuspolitiikan teematutkinta

⁵⁶ Koski, A. 2006

⁵⁷ Yliopistolaki 30.7.2004/715

⁵⁸ Ammattikorkeakoululaki

Uuden lain myötä noussut käsite yliopistojen kolmas tehtävä on herättänyt monenlaisia mielipiteitä ja paljon keskustelua. Alueellisella vaikuttavuudella voidaan laajasti tarkoittaa yliopiston vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja yhteiskunnallista palvelutoimintaa. Suppeammin ajateltuna se voidaan ymmärtää markkinaehtoiseksi ja kaupalliseksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on tutkimustulosten myyminen.⁵⁹ Kolmannen tehtävän nostaessa pintaan laajaa keskustelua, ei pidä unohtaa korkeakoulujen sivistystehtävää. Sivistysyliopistossa korostuu tieteenharjoittaminen ja yliopiston autonomia sekä opettajien ja opiskelijoiden henkinen vapaus. Samalla tutkimus ja opetus liittyvät tiiviisti toisiinsa.⁶⁰

Erityisesti yliopistojen aluevaikuttajan tehtävä voidaan nähdä myös sisältyvän sen kahteen muuhun perustehtävään eli opetukseen ja tutkimukseen. Vartiainen näkee yliopistojen toimivan parhaiten alueellisina vaikuttajina olemalla kansainvälisesti kilpailukykyisiä ja näin vahvistamalla tutkimusta, koulutusta ja akateemista osaamista. Hänen mukaansa alueellinen koulutus- ja innovaatiotoiminta sopii paremmin ammattikorkeakouluille ja on parempi etteivät korkeakoulut ryntää sellaisille toiminta-alueille, joista ei niille ole suhteellista hyötyä.⁶¹

Koulutuksen alueellista vaikuttavuutta voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Silvanto on tutkimuksessaan tarkastellut Turun ammattikorkeakoulun alueellista vaikuttavuutta opiskelijoiden työllistymisellä alueelle sekä korkeakoulun työelämäyhteyksillä. Mikäli opiskelijat työllistyvät opiskelualueelleen, palvelee korkeakoulu hyvin alueensa työvoimatarvetta ja elinkeinoelämää. Työllistymistä voidaan parantaa entisestään luomalla korkeakoulun ja yritysten välillä toimivia yhteistyösuhteita, muun muassa tekemällä opinnäytetöitä, harjoitteluja tai projekteja alueen yrityksille.⁶² Opinnäytetöiden tai harjoittelun kautta yrityksillä on mahdollista saada käyttöönsä uusinta asiantuntijatieta oppilaitoksista, mitä olisi hyvä tuoda esille ja lisätä myös maakuntakorkeakoulun kautta.

Yksi mahdollinen alueellisen vaikuttavuuden näkökulma on Mäkisen ja Korhosen esittämä malli opiskelijoiden rekrytoinnista ja sijoittumisesta valmistumisensa jälkeen. Mallissa tarkastellaan opiskelijan kotipaikkakuntaa, opiskelupaikkakuntaa ja aluetta, jolle hän sijoittuu valmistuttuaan. Mallia havainnollistetaan pumpputoimintoina.

- Suihkukaivo; opiskelija on kotoisin samalta alueelta, jossa opiskelee ja sijoittuu myös työhön samalle alueelle.
- Työntöpumppu; opiskelija on kotoisin ja opiskelee samalla alueella, mutta sijoittuu työhön eri alueelle.
- Rikastamo; opiskelija on kotoisin samalta alueelta, mihin sijoittuu työhön, mutta ”käy” opiskelemassa toisella alueella.
- Imupumppu; opiskelija on kotoisin eri alueelta, mutta opiskelee ja sijoittuu työhön samalle alueelle.

⁵⁹ Kankaala, Kaukonen, Kutinlahti ym. 2004

⁶⁰ Lampinen & Siren 2001

⁶¹ Vartiainen 2006

⁶² Silvanto, J. 2004

- Siirto- eli imu- ja työntöpumppu; opiskelija lähtee eri alueelta kuin missä opiskelee ja lisäksi sijoittuu vielä eri alueelle työelämään.

Jokainen yliopisto toteuttaa kaikkia näitä pumpputoimintoja, mutta korostukset eri yliopistojen välillä vaihtelevat, jolloin niiden alueellinen vaikuttavuus vaihtelee. Toiset kouluttavat enemmän muille paikkakunnille, toiset taas nimenomaan omaan maakuntaansa.⁶³

Kansainvälistä tutkimusta korkeakoulujen aluevaikuttavuudesta on tehnyt OECD. OECD:n tutkimuksessa oli Suomesta mukana Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu. OECD peräänkuuluttaa tulostensa pohjalta tiiviimpää yhteistyötä korkeakoulujen ja niiden sidosryhmien välillä sekä rahoitusmallien muuttamista paremmin motivoimaan alueelliseen kehittämiseen. Aluevaikuttavuuden tehostamista ei voida jättää yksin korkeakoulujen harteille, vaan tarvitaan laajempaa yhteistyötä ja osallistumista. OECD:n suositusten mukaisesti Jyväskylään on perustettu korkeakoulufoorumi, jolla pyritään vauhdittamaan alueellista kehittämistä ja parantaa yhteistyötä.⁶⁴

6.2 Eurodelfoi – aikuiskoulutuksen asiantuntija-arviointi⁶⁵

Suomen liittyessä EU:hun se osallistui Eurodelfoi -tutkimukseen, joka toteutettiin 17:ssa EU maassa. Tutkimuksessa tarkasteltiin, vertailtiin ja arvioitiin eri maiden aikuiskoulutusta asiantuntija-arvioiden perusteella. Tutkimukseen osallistui Suomessa 127 koulutuksen asiantuntijaa. Asiantuntijat muun muassa arvioivat aikuiskoulutuksen merkitystä aikuisten kohtaamien erilaisten ongelmien ratkaisijana. Asiantuntijoiden mukaan parhaiten aikuiskoulutuksella oli mahdollista vaikuttaa ammattitaidon puutteisiin liittyviin ongelmiin. Myös erikoistumiseen, tiedonsaantiin ja työelämän rakennemuutoksiin liittyviin ongelmiin aikuiskoulutuksella voitiin asiantuntijoiden käsitysten mukaan vaikuttaa.

Toiseksi asiantuntijat arvioivat aikuiskoulutukselle annettujen tavoitteiden tärkeyttä sekä tavoitteiden toteutumiseen käytettyjä voimavaroja. Parhaiten tavoitteet ja voimavarat kohtasivat matematiikan ja atk:n hyödyntämisessä. Tärkeimmäksi tavoitteeksi asiantuntijat nimesivät oppimaan oppimisen, johon käytettiin myös eniten voimavaroja, vaikkakaan ei asiantuntijoiden mukaan riittävästi. Muita tärkeitä tavoitteita olivat kommunikaation kehittäminen, työllistymisen ja tulojen parantaminen sekä oman persoonallisuuden kehittäminen. Vähiten tärkeäksi tavoitteeksi nimettiin kotiin ja perheeseen liittyvät velvollisuudet ja tälle tavoitteelle asetettiin myös vähiten voimavaroja.

6.3 Pelastaako koulutus periferian? – Entä maakuntakorkeakoulu?⁶⁶

Pelastaako koulutus periferian? Pro Gradu -tutkielman pohjalta voidaan löytää joitakin koulutuksen paikallisten asiantuntijoiden (rehtorit ja kunnanjohtajat) antamia merkityksiä yliopistotasoiselle koulutukselle. Tutkimuksessa käsiteltiin itäisen Suomen syrjäisiä seutuja ja pääasiassa avoimen yliopiston koulututusta näillä seuduilla.

⁶³ Mäkinen & Korhonen, 1999

⁶⁴ Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja yliopiston Tiedote 1.6.2006

⁶⁵ Nurmi, K. E., Kontiainen, S. & Tissari, V. 1997

⁶⁶ Parkkinen & Vartiainen, 2005

Korkeakoulutustarjonnan merkitys kunnalle näkyy lähinnä yleisen hyvinvoinnin kasvuna. Koulutus tarjoaa virikkeitä ja mahdollisuuksia asukkaille sekä usein lisää kulttuuritarjontaa. Koulutusmahdollisuudet myös kohottavat kunnan tai alueen imagoa. Tutkimukseen osallistuneiden asiantuntijoiden mukaan korkeakoulutuksella (yliopistotasoisella koulutuksella) ei ole suoraa merkitystä työllisyyteen, mutta välillistä merkitystä löytyy sillä koulutusmahdollisuudet parantavat asukkaiden pysymistä paikkakunnalla ja kun siellä on ihmisiä, tarvitaan palveluita sekä niiden tuottajia eli uusi yrittäjiä. Vastaajien mukaan akateemisesti koulutetut eivät useinkaan ole innokkaita yrittäjiksi ryhtyjiä. Selkein hyöty tai merkitys kunnalle on siis sivistys ja vireys, mitä korkeakoulutus parantaa. Aikuiskoulutuksella voitaisiin ehkä pyrkiä aktivoimaan myös korkeasti koulutettuja yrittäjiksi seutukuntiin, jolloin koulutus toisi entistä selkeämpää hyötyä alueelle. Maakuntakorkeakoulun myötä korkeakoulutus voisi kenties saada laajempia ja selkeämpiä merkityksiä seutukunnissa.

7. Korkeakoulutuksella oppivaksi alueeksi

7.1 Korkeakoulutuksen rakenteellinen kehittäminen ⁶⁷

Suomen korkeakouluverkko on varsin laaja, siihen kuuluvat yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Ammattikorkeakoulun osalta ollaan järjestämässä toimintojen yhdistämistä ja uudelleen organisointia. Alueellinen tarjonta turvataan aikuiskoulutuksen avulla. Tavoitteena Suomessa on, että noin puolet ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Korkeakoulusysteemin kehittämällä pyritään vastaamaan kansainväliseen kehitykseen sekä työelämän ja muun yhteiskunnan tarpeisiin.

Suomessa tutkintojen ongelmana ovat pitkät opiskeluajat ja alhainen läpäisy. Euroopan tasolla ollaan kehittämässä tutkintojen viitekehysmallia, jossa tutkinnoille asetetaan osaamistavoitteet, eivätkä ne luokituta suoritusajan tai -tavan mukaan. Tämä vastaisi elinikäisen oppimisen periaatetta ja edesauttaisi yksilöllisten koulutuspolkujen muodostumista. Suomalainen koulutusjärjestelmä on tähän vielä liian joustamaton, mutta aikuiskoulutuksella ja maakuntakorkeakoulullahan pyritään vastaaviin tavoitteisiin.

Tutkimus- ja kehitystoiminta on Suomessa hyvin keskittynyttä, 80 prosenttia toiminnasta sijoittuu Helsingin, Tampereen, Oulun ja Varsinais-Suomen alueelle. Opetusministeriön keskustelumuistion mukaan Suomeen tarvitaan lisää huippuja, joita voi syntyä vahvojen osaamiskeskittymien varaan. Keskittymät vaativat kuitenkin resursseja, niin yksityisiä kuin julkisiakin. Yksityisistä resursseista suuri osa keskittyy eteläiseen Suomeen, mikä heikentää muiden alueiden kehittymismahdollisuuksia. Eri sektoreiden yhteistyö on tärkeää. Ammattikorkeakoulujen t&k- toiminnassa korostuu alueellisuus.

Osa korkeakoulujen yhteiskunnallista vuorovaikutusta on aikuiskoulutus, joka lisää koulutuksen alueellista saatavuutta, mutta edellyttää eri toimijoiden yhteistyötä. Tätä maakuntakorkeakoulu pyrkii lisäämään. Avoimen yliopiston ja ammattikorkeakoulun vaikut-

⁶⁷ Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet. Opetusministeriön monisteita 2006:2

tavuuden lisääminen ja opintojen hyväksi lukemisen kehittäminen edellyttävät valtakunnallista ja alueellista koordinoitua.

Huomioitavaa suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa on julkisten resurssien pienuus verrattuna opiskelijamääriin. Resurssit eivät ole kasvaneet samaan tahtiin opiskelijoiden määrän kanssa. Kehittämisen painopisteinä ovat laatu, vaikuttavuus ja kansainvälisyys.

7.2 Korkeakoulujen alueellinen yhteistyö Pohjois-Karjalassa⁶⁸

Pohjois-Karjalassa toimii kolme korkeakoulutusta tarjoavaa organisaatiota, jotka ovat Joensuun yliopisto, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Humanistinen ammattikorkeakoulu, Humak. Yhteistyön lähtökohtana ovat koko maakunnan sekä korkeakoulujen omat vahvuusalueet.

Korkeakoulujen yhteistyötä on toteutettu tutkimuksen, koulutuksen ja aluekehittämisen osalta. Lisäksi on ollut perustoimintoja tukevaa yhteistyötä, kuten kirjastopalvelut, opiskelijapalvelut ja tukipalvelut. Korkeakoulujen aluestrategia pitää sisällään alueellisen vuorovaikutuksen vision 2010, jonka mukaan korkeakoulut toimivat maakunnan kehittämistoiminnan edelläkävijöinä ja tuottavat uusia innovaatioita ja osaamista yritysten ja työelämän kehittämiseksi. Korkeakoulujen yhteistyön periaatteita ovat luottamus ja kumppanuus sekä sitoutuminen. Toiminnan on oltava myös tehokasta ja tuloksellista sekä asiakaslähtöistä. Yhdessä edistetään alueen kilpailukykyä ja innovaatiojärjestelmiä sekä tulosten tuotteistamista ja kaupallistamista.

Aikuis- ja täydennyskoulutus on yksi korkeakoulujen yhteistyön ja alueellisuuden osa-alue. Tavoitteena on lisätä tutkintoon johtavaa aikuiskoulutusta ja taata koulutuksen tarjontaa kaikilla maakunnan alueilla. Yhteistyön ja työnjaon avulla mahdollistetaan parempien palveluiden kehittäminen. Tarkoituksena on selvittää maakunnallisen aikuiskoulutuksen palveluverkoston edellytykset ja toteuttaa tarvekartoitus ohjaustarpeen osalta. Lisäksi kehitetään yhteisiä hankkeita ja edistetään aikuiskoulutuksen merkitystä yritys- ja työelämän kehittäjänä.

7.3 Pohjois-Karjalastako oppiva alue?

Oppivan alueen käsite esiintyy usein varsinkin alueiden kehittämistä käsittelevissä teksteissä ja strategioissa. Oppivalla alueella tarkoitetaan yleensä kilpailukykyistä, hyvinvoivaa ja osaavaa aluetta. Alueella taas viitataan varsin usein maakuntaan.

Oppivan alueen käsitteen taustalla on oppivan organisaation käsite. Molemmat käsitteen ovat pelkkiä metaforia, sillä ainahan oppiminen lopulta tapahtuu yksilössä⁶⁹. Voidaan ajatella, että oppiva organisaatio muodostuu oppivista yksilöistä ja oppiva alue taas muodostuu oppivista organisaatioista. Pelkkä yksilön oppiminen ei kuitenkaan tee organisaatiosta vielä oppivaa. Oppivassa organisaatiossa yhteisön toimintakulttuuri tunnetaan ja tarvittaessa sitä voidaan muuttaa. Oppivassa organisaatiossa jokaisella on vaikutusmahdolli-

⁶⁸ Korkeakoulujen aluestrategia Pohjois-Karjalassa 2006–2010, (9.9.2005)

⁶⁹ Järvinen, Koivisto, Poikela, 2002

suuksia ja oleellista on kriittisyys, minkä avulla kehittyminen on mahdollista. Organisaatiossa tulee olla jaettu visio, jolloin kaikki pyrkivät samaan päämäärään ja kaikki myös tietävät mikä se on. Oppivan organisaation ilmapiiri on avoin ja oppiminen perustuu tiedon yhteiseen tuottamiseen ja jakamiseen, voidaan puhua yhteisöllisestä tai vuorovaikutuksellisesta oppimisesta.⁷⁰

Oppivien organisaatioiden toimiessa verkostoituneesti ja jakaen tietojaan, voidaan luoda oppivaa aluetta. Oppivalle alueelle keskeistä on kilpailukyvyyn kehittäminen osana toimintakulttuuria. Lisäksi yleisinä tavoitteina voidaan pitää hyvinvoinnin kehittämistä, osaamistason nostamista ja yhteistoiminnallisten järjestelmien luomista.⁷¹ Kosken mukaan oppivalla alueella organisaatioiden osaamispääoma välittyy organisaatioiden sisällä ja välillä ja osaaminen myös pystytään siirtämään käytäntöön. Oleellista on vuorovaikutus ja verkostoituminen eri toimijoiden välillä.⁷²

Oppivan alueen toimijoina eivät ole pelkästään yritykset vaan myös koulutusorganisaatioilla on tärkeä rooli oppivan alueen luomisessa. Nämä tuottavat ja soveltavat uutta tietoa sekä luovat alueellisia oppimisympäristöjä.⁷³ Tässä maakuntakorkeakoululla on tärkeä rooli. Se voisi toimia eräänlaisena linkkinä eri toimijoiden välillä. Se pystyy hyödyntämään yliopiston ja ammattikorkeakoulun tuottamaan uusinta tietoa ja samalla kuuntelemaan yritysten ja seutukuntien tarpeita sekä luomaan toiminnallaan seudullisia oppimisympäristöjä tai -keskuksia, joissa eri toimijat voivat kohdata ja luoda yhteyksiä.

Oppivaa aluetta kuvastaa omaleimaisuus, yhteinen jaettu visio, jonka avulla voidaan luoda kehittämisstrategia, verkostoituminen, ennakointi sekä tieto siitä mitä alueella osataan ja mitä tarpeita vielä olisi. Ennakointi on tärkeä osa oppivaa aluetta, jotta pysytään jatkuvasti ajan tasalla. Koulutus kulkee helposti muuta kehitystä hieman jäljessä, mutta ennakkoinnin avulla tätä väliä voidaan pyrkiä kaventamaan. Ennakointi on Lyytikäisen sanoin aktiivista tulevaisuuden tekemistä. Alueita voisi verrata yrityksiin, alueidenkin on pidettävä yllä vetovoimaisuuttaan ja kilpailukykyä ja olla mahdollisimman tuottavia.⁷⁴

Ennakointi on myös oleellinen osa maakuntakorkeakoulun kehittämistä. Ennakointitietoa eri ammattiryhmien työvoimatarpeesta on jokin verran saatavilla, mutta niin sanottujen asiantuntija tehtävien ennakointi onkin huomattavasti haasteellisempi tehtävä ja tietoa vaikeammin löydettävissä. Ehkä asiantuntijatyön ohella voitaisiin puhua tietotyöstä, jolla tässä tarkoitetaan kaikkia tiedon vastaanottamiseen, käyttöön ja tuottamiseen liittyviä työtehtäviä, jotka useimmiten tehdään tietokonetta ja verkkoyhteyksiä apuna käyttäen.⁷⁵

⁷⁰ Mm. Lyytinen, K. Heikki 2005

⁷¹ Lyytinen, K. Heikki 2005

⁷² Koski, Ari 2006

⁷³ Lyytinen, K. Heikki 2005

⁷⁴ Lyytinen, K. Heikki 2005

⁷⁵ Ks. tietotyöstä esim. Blom, R., Melin, H. & Pyöriä, P. 2001. Tietotyö ja työelämän muutos

8. Aikuiskoulutus ja elinikäinen oppiminen

Aikuiskoulutuksella tarkoitetaan kaikkea aikuisille suunnattua ja heitä varten organisoitua koulutusta riippumatta osallistujien iästä. Aikuisopiskelija taas on henkilö, joka opiskelee aikuisille suunnatussa koulutuksessa, olipa hänen ikänsä tai koulutustasonsa mikä tahansa. Aikuiskoulutus voidaan jakaa kolmeen luokkaan koulutuksen rahoittajan mukaan. Omaehtoinen koulutus on opiskelijan vapaa-aikanaan käymää koulutusta, jonka rahoittaa pääasiassa opetushallinto sekä jossakin määrin opiskelija itse. Työvoimapolitiittisen koulutuksen rahoittajana toimii työhallinto ja henkilöstökoulutuksen kustantaa työnantaja. Lisäksi on aikuisten itsenäistä opiskelua, joka tapahtuu esimerkiksi television tai internetin välityksellä.⁷⁶

Aikuiskoulutusta järjestävät useat oppilaitokset. Korkeakoulutasoisen aikuiskoulutuksen tärkeimpiä järjestäjiä ovat varmastikin avoin yliopisto ja avoin ammattikorkeakoulu, jotka järjestävät muun muassa arvosanakoulutusta, tutkintoon johtavaa koulutusta sekä ammatillisia erikoistumisopintoja. Sekä yliopistoilla, että useilla ammattikorkeakouluilla on täydennyskoulutuskeskukset, jotka järjestävät monenlaista maksullista ja hyvinkin räätälöityä koulutusta.

8.1. Aikuiskoulutuksen merkitys

Aikuiskoulutus on noussut ja nousee jatkuvasti tärkeämpään rooliin yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä. Varmastikin tärkein syy aikuiskoulutuksen merkityksen kasvamiselle on työelämän raju muutos. Työelämä muuttuu yhä pirstaleisemmaksi, ei ole enää yhtä elämänmittaista uraa vaan monia työuria, joiden välillä voi olla työttömyys- tai opiskelujaksoja. Työelämän muutokseen vaikuttavat toisaalta nykyinen väestökehitys ja toisaalta jatkuva tietotekninen kehitys, mikä edellyttää jatkuvaa oppimista.⁷⁷ Aikuiskoulutus voi olla yleissivistävää tai ammatillista. Osallistujien iästä riippumatta kaikki aikuisia varten suunnattu koulutus on aikuiskoulutusta.⁷⁸ Aikuiskoulutuksessa korostuvat tasatarvoisuus, koulutuksen alueellinen saatavuus ja joustavuus. Yksilölle aikuiskoulutus on keino ammatillisen pätevyyden ylläpitoon sekä elinikäisen oppimisen omaksumiseen.⁷⁹

Elinikäinen oppiminen ja yhteistyö nousevat koulutuspoliittisiksi linjauksiksi niin maakunnallisissa, valtakunnallisissa kuin kansainvälisissäkin puheenvuoroissa. Työelämän ja koulutuksen välistä yhteistyötä halutaan kehittää ja samalla parantaa edellytyksiä vastata tulevaisuuden muutoksiin. Aikuiskoulutus pyrkii vastaamaan näihin haasteisiin. Täydennyskoulutuksen kautta henkilöstön työelämävalmiuksia ylläpidetään jatkuvasti muuttuvassa maailmassa, ja lisäksi koulutus tarjoaa eväät elinikäisen oppimisen periaatteen

⁷⁶ Suomen aikuiskoulutuspolitiikan teematutkinta

⁷⁷ Jyväskylän yliopiston aikuiskoulutusstrategian perustelumuuisto, 25.4.2006

⁷⁸ Kumpulainen, T. 2005

⁷⁹ Avoimen ammattikorkeakoulun kehittämisen haasteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:6

omaksumiselle. Aikuiskoulutus on näin ollen myös tärkeä väline varautua tulevaan työvoimapulaan.⁸⁰

Suurten ikäluokkien poistuessa työelämästä tilalle tulevat ikäluokat ovat huomattavasti pienempiä, mikä johtaa kasvavaan työvoimapulaan. Aikuiskoulutuksen avulla voidaan toisaalta pitää yllä nykyisen työväestön ammattitaitoa ja toisaalta pyrkiä kouluttamaan lisää osaavia työntekijöitä vähemmän koulutetusta väestöstä. Kehityksen muutostahdin nopeutuessa, ja erityisesti teknologioiden kehityksen myötä, kerran opituilla taidoilla ei enää selviydy työelämässä kovin pitkään. Aikuiskoulutus pyrkiikin vastaamaan tähän koulutustarpeeseen, kannustamalla samalla elinikäisen oppimisen periaatteen omaksumiseen. Työelämän rakennemuutos johtaa myös siihen, että kaikenlainen suorittava työ vähenee tekniikan myötä ja uusia työpaikkoja syntyy niin sanottuun tietotyöhön, missä taitojen päivittäminen ja elinikäinen oppiminen nousevat erityisen tärkeään rooliin.⁸¹

8.2 Aikuiset opiskelijoina

Aikuiskoulutuksen järjestämisessä on joitakin selkeitä eroja verrattuna nuorten koulutukseen. Aikuiset opiskelevat usein työn ohella, jolloin opiskelu ei ole kokopäiväistä ja jokaisella on erilainen elämäntilanne, jonka mukaan opinnot tulee pystyä järjestämään. Tämä edellyttää yksilöllisten opintosuunnitelmien luomista, mikä taas vaatii toimivaa ohjausta. Erilaisissa tilanteissa ja maakunnan eri puolilla opiskeleville aikuisille monimuoto-opinnot ja tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen mahdollistavat opiskelun milloin ja missä tahansa.

Aluekehitys on yksi Suomen koulutuspoliittisia linjauksia, jonka tavoitteena on kehittää ja ylläpitää koulutuksellista tasa-arvoa ja koko maan tasapuolista kehittymistä. Osaaminen ja verkottuminen ovat avainasemassa ja yhteistyötä pyritään kehittämään niin maakunnallisesti kuin seutukunnallisestikin sekä eri koulutusorganisaatioiden välillä.⁸² Tästäkin aikuiskoulutus ja erityisesti maakuntakorkeakoulu nousevat tärkeään rooliin Pohjois-Karjalassa. Aikuiskoulutuksella ja yhteistyöllä Pohjois-Karjala voidaan pitää osaavana ja kilpailukykyisenä maakuntana myös tulevaisuudessa

Aikuisilla opiskelijoilla on myös paljon elämäkokemusta ja työkokemusta, mikä tulisi huomioida opintojen sisällössä. Tähän tarvittaisiinkin erilaisia korvaavuus- ja hyväksi lukemisen keinoja. Opetusministeriö asetti vuonna 2002 työryhmän pohtimaan aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tunnistamista koulutuksessa. Oppimista tapahtuu myös formaalin koulutuksen ulkopuolella työelämässä, harrastuksissa ja arjen toiminnassa. Tällaisen oppimisen merkitys kasvaa jatkuvasti ja se näkyy erityisesti aikuiskoulutuksessa.⁸³

Mualla tai aikaisemmin opitun tunnustamisen taustalla on elinikäisen oppimisen ajatus ja se on osa elinikäisen oppimisen strategiaa. Tavoitteena on tuoda tiedot, taidot ja osaa-

⁸⁰ Pohjois-Karjalan koulutus- ja sivistysstrategia 2010

⁸¹ Jyväskylän yliopiston aikuiskoulutusstrategian perustelumuuisto 25.4.2006

⁸² Pohjois-Karjalan koulutus- ja sivistysstrategia 2010

⁸³ Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä

minen näkyväksi, mikä lisää tehokkuutta, kun vältetään samojen asioiden moneen kertaan opiskelu. Näyttötutkinto on ammatillisella puolella yksi mahdollisuus osoittaa osaaminen, josta ei ole tutkintoa tai todistusta, joka on saatu esimerkiksi työkokemuksen kautta. Sekä ammattikorkeakoululla että yliopistolla on mahdollisuus ottaa opiskelijaksi myös henkilöitä, joilla ei ole muodollista jatko-opintoihin edellytettävää tutkintoa. Korkeakoulut päättävät itse tällaisten henkilöiden valinnasta, mikäli henkilöillä on muutoin osoitettavissa riittävät valmiudet opiskeluun. Myös aikaisempien opistojen hyväksi lukeminen on mahdollista korkeakouluissa, oppilaitoksilla on autonomia päättää itse hyväksi lukemisen käytännöistä. Henkilökohtaisella opintosuunnitelmalla (HOSP) pyritään helpottamaan osaamisen tunnustamista. Yliopistoissa uuden tutkintoasetuksen myötä myös muulla tavoin osoitettu osaaminen voidaan hyväksi lukea tutkintoon.⁸⁴

Opetusministeriön työryhmän mukaan on luotava menetelmiä osaamisen tunnustamiseksi sekä dokumentoimiseksi. Myös työelämässä aikaisemmin opitun selvittämistä on tuettava ja lainsäädännöllä on taattava opiskelijalla oikeus osaamisen arviointiin ja tunnistamiseen. Tarvitaan valtakunnallisia hyviä käytäntöjä ja periaatteita osaamisen tunnustamiseksi, jotka olisi myös hyvä vahvistaa suosituksina.⁸⁵

8.3 Aikuiskoulutuksen ja ohjauksen kehittäminen

Pohjois-Karjalan Aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO) esittää useita kehitettäviä osa-alueita aikuiskoulutuksessa. Karkeasti ne voidaan jakaa kuuteen alueeseen, joiden sisällä on useita pienempiä osa-alueita. Pohjois-Karjalan kehittämisalueissa on jotakin yhteistä myöhemmin esitettävien valtakunnallisten avoimen ammattikorkeakoulun ja avoimen yliopiston kehittämistarpeiden kanssa. Tärkeitä kehittämisen kohteita ovat: maakunnan työelämän kehittäminen, alueellinen kehittäminen, yhteistyön kehittäminen, yleisen sivistystehtävän toteuttaminen, aikuiskoulutuksen muotojen ja ohjauksen kehittäminen sekä suunnittelun ja rahoituksen kehittäminen.⁸⁶

Työelämän kehittämisessä tärkeää on luoda yhteyksiä maakunnan elinkeinoelämään ja järjestää koulutusta työelämälähtöisesti. Työelämän tarpeiden ennakointi on tärkeää, jotta työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaisivat paremmin. Myös yrittäjyyden tukeminen ja kehittäminen sekä innovaatiotoiminta osana aikuiskoulutusta ovat tärkeitä maakunnan kannalta. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen on maakunnassa tärkeää niin työelämän kuin **alueellisenkin kehittämisen** kanalta. Alueellinen tasa-arvo korostuu Pohjois-Karjalassa, jossa etäisyyden ovat pitkiä ja maakunta harvaan asuttu. Myös opetushenkilökunnan osaamisen ylläpitäminen on tärkeää kaikissa osissa maakuntaa.⁸⁷

Yhteistyö ja verkottuminen ovat edellytyksiä maakunnallisen aikuiskoulutusverkon luomisessa. Tätä varten tavoitteena on luoda Pohjois-Karjalaan yhteinen aikuiskoulutuksen visio ja strategia. **Yleisen sivistystehtävän toteuttamiseen** kuuluvat laaja-alainen ammattitaidon käsite ja elämänhallinta. Nämä tarkoittavat muunkin kuin tutkintoon johtavan

⁸⁴ Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä

⁸⁵ Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä

⁸⁶ Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO)

⁸⁷ Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO)

aikuiskoulutuksen merkityksen huomioimista ja tärkeää on myös luoda osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollistava järjestelmä.⁸⁸

Aikuiskoulutuksen muotojen ja ohjauksen kehittäminen pitää sisällään ajantasaiset tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelut. Työn ohella opiskelun mahdollisuus on tärkeää aikuiskoulutuksessa ja tavoitteena on myös erilaisten kohderyhmien, kuten vähän koulutettujen tai ikääntyvien, huomioiminen. Kaiken kaikkiaan ohjauksen ja opiskelun tukemisen kehittäminen on tärkeää. **Suunnittelun ja rahoituksen kehittämisessä** tulisi ottaa huomioon vakaat ja pitkäjänteiset rahoitus- ja ohjausmallit, jotka mahdollistaisivat pidemmän tähtäimen suunnittelun.⁸⁹

Työhallinto on julkaissut opetusministeriön ja työministeriön yhteisen selvityksen **aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittämisestä**. Selvitys lähtee liikkeelle kansainvälisestä näkökulmasta. OECD korostaa elinikäisen oppimisen politiikkaa, joka pitää sisällään myös elinikäisen ohjauksen. Perusajatuksena on, että kansalaisilla olisi kaikissa elämänvaiheissa tarjolla riittävästi ohjaus- ja neuvontapalveluita työuransa kehittämiseksi. Tällöin kansalaisten omat opiskelu- ja uratavoitteet voitaisiin saada mahdollisimman hyvin kohtaamaan työmarkkinoiden tarpeet.⁹⁰

Neuvonnan ja ohjauksen lähtökohtina olisi asiakaslähtöinen näkökulma, jossa asiakas osallistuisi aktiivisesti esittämiensä pulmien ratkaisemiseen. Tietopalvelu toimisi internetissä ja lisäksi olisi mahdollista saada henkilökohtaista ohjausta, jossa tieto pohjautuisi asiantuntijatietoon. Viime kädessä asiakas itse päättää noudattaako annettuja neuvoja. Tärkeää olisi löytää aikaisemman osaamisen tunnustamiskeinoja ja kehittää elinikäisen ohjaamisen malli.⁹¹

Kosken mukaan ohjaus-, tuki- ja neuvontapalveluja tulisi kehittää yhteistyössä eri organisaatioiden kanssa. Tavoitteena olisivat oppimiskeskus -tyyppiset ratkaisut, joista olisi tarjolla monipuoliset aikuiskoulutuspalvelut ja oppimisympäristöt. Tässä mallissa Koski korostaisi kirjastojen merkitystä. Kirjastoissa on jo olemassa sekä tarvittavaa asiantuntevasta että muita resursseja, kuten kurssikirjoja ja tietokoneita.⁹²

Tällä hetkellä ohjauksen toteuttamisen ongelmana on ohjauksen asiantuntemuksen puute. Ohjauksen tehtävissä toimivista vain pienellä osalla on opinto-ohjaajan pätevyys. Myös tutkimusta aiheesta tarvittaisiin lisää, tähänastinen tutkimus on ollut varsin hajanaista. Aikuisten ohjaus eroaa nuorten ohjauksesta, mutta riittävä asiantuntevasta ei vielä ole. Koulutusta esitteleviä tietopalveluita on tälläkin hetkellä runsaasti, mutta aikuisille suunnattuja vähemmän ja niiden tiedotus on puutteellista. Toimenpiteissä pitäisi keskittyä eri-

⁸⁸ Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO)

⁸⁹ Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO)

⁹⁰ Aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen

⁹¹ Aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen

⁹² Koski, Ari 2006

tyisesti koulutuksessa aliedustettuihin ryhmiin. Ohjaus- ja neuvontapalveluiden kehittäminen ja toteuttaminen edellyttävät selvästi lisää resursseja.⁹³

Pohjois-Karjalassa on useita ja melko erityyppisiä organisaatioita, jotka järjestävät aikuiskoulutusta. Aikuiskoulutusjärjestelmä on rakennettu kilpailun pohjalta, mikä aiheuttaa helposti päällekkäistä tarjontaa, jota voitaisiin vähentää kehittämällä organisaatioiden yhteistyötä. Tavoitteena on tilanne, jossa eri järjestäjät tuntevat toistensa osaamisalueet ja tiedostavat sekä omansa että toisten vahvuudet ja yhteistyössä vallitsee luottamus sekä asenne yhdessä toimimiseen. Selkeän työnjaon avulla päällekkäisyyksiä voidaan välttää, mikä on kaikkien osapuolten etu. Ohjausjärjestelmässä ongelmana ovat koulutuksen kilpailutus ja lyhyet sopimukset, jotka estävät pitkäjänteisen suunnittelun. Tämän korjaamiseen tarvitaan valtakunnallisia linjauksia.⁹⁴

Maakuntakorkeakoulu -hanke pyrkii luomaan Pohjois-Karjalaan toimivaa yhteistyötä eri koulutusta järjestävien organisaatioiden välillä sekä takaamaan alueellisen ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen maakunnan kaikissa osissa. Samalla, koko aikuiskoulutusjärjestelmän kehittyessä Pohjois-Karjalassa, voidaan vastata väestörakenteessa tapahtuvien muutosten aiheuttamiin haasteisiin, kuten tulevaan työvoimapulaan.

8.4 Avoimen ammattikorkeakoulun valtakunnallisia kehittämisen linjauksia⁹⁵

Opetusministeriön työryhmä on esittänyt avoimen ammattikorkeakoulun kehittämistarpeita seitsemällä osa-alueella. **Koulutuspoliittisen tehtävän** toteuttamisessa tulisi huomioida erityisesti ammatillinen osaaminen, alueellinen vuorovaikutus ja koulutuksellinen tasa-arvo sekä tutkimus- ja kehitystoiminta. **Rahoitusjärjestelmän ja mitoituksen** kohdalla huomion arvoista on, että rahoitus ei ole kehittynyt samassa suhteessa opiskelijämäärien kasvun kanssa, lisäksi pitäisi kehittää yhtenäinen opiskelijatietojen ja opintojen rekisteröintijärjestelmä.

Opetus, ohjaus- ja neuvontapalveluiden osalta olisi huomioitava opetuksen ja ohjauksen sopivuus aikuisille oppijoille. Erityisesti opintojen aloittaminen mahdollisesti pitkän tauon jälkeen voi vaatia aivan erityistä ohjausta. Yhden luukun periaatteen kehittäminen helpottaisi opiskelijoiden asiointia aikuiskoulutusasioissa.

Tunnettuuden lisääminen ja markkinointi sekä **sähköisen asiointin** kehittäminen vaatisivat myös huomiota kehitystyössä. Avoimen ammattikorkeakoulun markkinointi tapahtuu ammattikorkeakoulujen oman markkinoinnin osana. Sähköinen asiointi olisi niin opiskelijan kuin opintojen järjestäjänkin selkeä etu.

Koulutuksen alueellisen saavutettavuuden ja yhteistyön kehittämisessä suurimpia haasteita on saada riittävä käsitys eri alueiden osaamistarpeista. Resurssien oikea kohdis-

⁹³ Aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen

⁹⁴ Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO)

⁹⁵ Avoimen ammattikorkeakoulun kehittämisen haasteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:6

taminen edellyttää toimivaa yhteistyötä eri osapuolten kesken. **Opetustarjonnan kehittämisessä** olisi huomioitava eri-ikäisten ja erilaisissa tilanteissa elävien yksilölliset tarpeet sekä työelämän tarpeet. Myös opintojen hyväksi lukemisessa, verkko-opinnoissa ja opintopistejärjestelmässä on kehittämisen varaa.

Avoimessa ammattikorkeakoulussa opiskellaan osia ammattikorkeakoulututkinnoista. Suoritetut opinnot voidaan hyväksyä osaksi ammattikorkeakoulututkintoa jos avoimen ammattikorkeakoulun opiskelija hakeutuu tutkintoon johtavaan koulutukseen. Aikuisten tutkintoon johtavassa koulutuksessa on hakija saanut lisäpisteitä avoimessa ammattikorkeakoulussa suoritetuista opinnoista. Suoraa väylää avoimesta ammattikorkeakoulusta tutkintoon johtavaan koulutukseen ei tällä hetkellä ole. Ns. väylän kehittäminen on yksi avoimen ammattikorkeakoulun ajankohtainen kehittämishaaste jota työstitetään ammattikorkeakoulujen valtakunnallisessa yhteistyössä.

8.5 Avoin yliopisto osana aikuiskoulutusta ⁹⁶

Opetusministeriön Elinikäinen oppiminen yliopistoissa -työryhmän muistiossa esitellään avoimen yliopiston toimintaa ja merkitystä sekä annetaan joitakin suosituksia toiminnan kehittämiseksi. Suosituksia on annettu avoimen yliopiston toiminnasta, tasa-arvosta, saavutettavuuden ja alueellisesta toiminnasta, maksuista ja maksullisuudesta sekä avoimen yliopiston kehittämisestä väyläksi tutkintoon.

Työryhmän mukaan **avoimen yliopiston toiminnan** ja kehittämisen tulee olla kiinteä osa yliopiston toimintaa ja aluestrategiaa. Yliopisto myös vastaa avoimen yliopiston toimintatavoista ja tutkintosäännöistä. Avoimen yliopiston pahimmaksi kilpailijaksi koetaan muut avoimet yliopistot, jolloin toimiva yhteistyö vähentäisi turhaa kilpailua ja opintotarjonnan päällekkäisyyksiä.

Avoimen yliopiston tasa-arvoon, saavutettavuuteen ja alueelliseen toimintaa liittyy kiinteästi nimenomaan mahdollisuuksien tasa-arvo, mutta myös sosiaalinen ja alueellinen tasa-arvo. Avoin yliopisto on vähentänyt yhteiskuntaryhmien välisiä eroja korkeakoulutautumisen mahdollisuuksissa. Maakuntakorkeakoulut ovat erityisen tärkeä osa maakuntien kehittämistyötä sekä korkeakoulujen alueellista vaikuttavuutta. Työryhmän suosituksissa mainitaan pitkäjänteisen yhteistyön kehittäminen eri organisaatioiden kanssa sekä monipuolisen opetustarjonnan luominen, joka olisi joustavasti kaikkien hyödynnettävissä.

Avoimen yliopiston maksullisuudesta työryhmä korostaa sitä, että maksujen pohjana tulisi olla omakustannusarvolaskelma. Maksut tulee olla myös selkeitä ja selvästi tiedotettu kuluttajalainsäädännön mukaisesti. Maksujen osalta on erityisen tärkeää, että täydennyskoulutus ja avoimen yliopiston koulutus on selkeästi erotettu toisistaan.

Yksi tärkeimmistä avoimen yliopiston kehittämiskohteista on **tutkintoon johtavan väylän** laajentaminen. Tavoitteena olisi, että avoimen yliopiston kautta olisi mahdollista suo-

⁹⁶ Elinikäinen oppiminen yliopistoissa -työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:38.

rittää alempi korkeakoulututkinto, millä on myös alueellista tasa-arvoa kasvattava merkitys, erityisesti niillä alueilla, joissa yliopistokoulutusta ei muuten ole tarjolla. Tärkeää on pitkäjänteinen suunnittelu, jotta väylän kautta vaadittavat opinnot eivät vaihdu vuosittain ja vaikeuta opiskelijan määrätietoista opiskelua kohti tutkintoa. Myös työelämässä jo olevien opiskelijoiden opiskelusta tulisi pyrkiä tekemään mahdollisimman joustavaa.

Kosken selvitys kuvaa avointen yliopistojen toimintamallia ja niiden merkitystä alueellisena toimijana. Suomen avoimille yliopistoille ominaista on vahva yhteistyö vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa, mikä lisää huomattavasti koulutuksen alueellista saatavuutta. Avoin yliopisto vastaa koulutuksen laadusta, tilastoinnista ja niin edelleen, mutta yhteistyöoppilaitos koulutuksen järjestämisestä. Viime aikoina avointen yliopistojen yhteistyö on levinnyt yhä enemmän myös lukioihin ja ammattikorkeakouluihin. Avointen yliopistojen itse järjestämän koulutuksen määrä on myös kasvanut viime aikoina, kun taas yhteistyöoppilaitosten järjestämän koulutuksen määrä on pienentynyt. Tämän kehityksen taustalla on toisaalta kuntien tiukka talous ja toisaalta avointen yliopistojen kasvaneet resurssit.⁹⁷

9. Virtuaaliammattikorkeakoulu ja -yliopisto

Virtuaaliammattikorkeakoulu ja -yliopisto ovat samantyyllisiä yhteistyön muotoja, joissa ammattikorkeakoulut ja yliopistot verkostoituvat tietoverkkojen avulla. Kumpikaan ei ole uusi organisaatio vaan uudenlainen yhteistyön muoto, keskitetty yhteistyöportaali, joka hyödyntää laajasti tieto- ja viestintäteknologiaa.

Virtuaaliammattikorkeakoulu tarjoaa ammattikorkeakouluopiskelijoille maksuttomia opintoja kaikista Suomen ammattikorkeakouluista. VirtuaaliAMK on tärkeä osa suomalaista koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiaa.⁹⁸ Hankkeen tavoitteena on edistää avoimen oppimisympäristön käyttövalmiuksia ja kehittää verkko-opiskelujärjestelmä, joka mahdollistaa asuin- ja opiskelupaikkakunnasta riippumattoman opiskelun.⁹⁹

VirtuaaliAMKin tärkeimpiä tavoitteita ovat verkoston yhteistyön vahvistaminen, pedagoginen kehittäminen ja toiminnan laajentaminen. VirtuaaliAMKin halutaan toimivan yhteisten palvelujen tuottajana ja yhteistyöfoorumina sekä keinona nostaa virtuaalikoulutus kansainvälisesti huipputasolle. VirtuaaliAMKin visiona on toimia tulevaisuudessa yhteistyöverkostona, joka tuottaa ja tarjoaa kansainvälisesti tunnustettuja ja kilpailukykyisiä koulutuspalveluja. VirtuaaliAMKin strategiset päämäärät ovat monipuolistaa koulutustarjontaa ja varmistaa koulutustarjonnan saatavuus ja esteettömyys. Strategisesti tärkeää on lujittaa yhteistyötä, kehittää toimintamallia ja koulutuspalveluiden saatavuutta unohtamatta kansainvälisyyttä ja palveluiden käyttäjien toiveita ja tarpeita. Palveluiden laadun kehittäminen ja teknologioiden toimivuus ovat strategian keskeisiä osa-alueita.¹⁰⁰

⁹⁷ Koski, Ari 2006

⁹⁸ Virtuaaliammattikorkeakoulun strategia 2003–2006, 2.5.2006

⁹⁹ OPM virtuaaliamk -hankkeen toimintakertomus, 27.4.2006

¹⁰⁰ Virtuaaliammattikorkeakoulun strategia 2003–2006

Virtuaaliammattikorkeakoulun rinnakkaisportaaliksi (<http://www.virtuaaliamk.fi/avoin/fi>) kehitetään valtakunnallista avoimen ammattikorkeakoulun opintojaksotarjontaa sekä opiskelijapalveluita. Portaalin kautta voi tutustua kaikkien ammattikorkeakoulujen avoimeen tarjontaan ja ilmoittautua opintoihin sekä saada ohjausta opintoihinsa. Portaali otetaan käyttöön vuoden 2006 aikana.

Suomen virtuaaliyliopisto SVY pyrkii edistämään tieto- ja viestintäteknologian (TVT) hyödyntämistä ja yliopistojen välistä yhteistyötä. Keskeinen tavoite on ihmisten ja tiedon joustava liikkuminen yliopistojen välillä.¹⁰¹ SVY:n toiminta-ajatuksena on toimia suomalaisten yliopistojen verkosto-organisaationa ja tukea joustavaa opiskelua ja oppimateriaalien laajaa yhteiskäyttöä. Toiminta perustuu viiteen perusarvoon, jotka ovat luottamus, eettisyys, opiskelijakeskeisyys, tasa-arvo ja laadukkuus.

SVY:lle on asetettu viisi strategista tavoitetta. Ensimmäinen tavoite on joustavan opiskelun ja sähköisen asioinnin kehittäminen, mikä sisältää yliopistojen välisen opiskelijaliikkuvuuden. Toinen tavoite on verkko-opetuksen ja opintomateriaalin yhteiskäytön edistäminen, tavoitteena on, että merkittävä osuus opetuksen ja opiskelun palveluista ja tietovarannosta olisi yhteisesti käytettävissä verkossa. Kolmantena tavoitteena on yhteisesti tuotettujen TVT -koulutuspalveluiden ja TVT -tukipalveluiden käyttöönotto. Neljäs tavoite on kansainvälisen yhteistyön lisääminen ja integroituminen osaksi eurooppalaista koulutusalueetta, mihin liittyy myös kansanvälisten aineistojen hankkiminen. Viidentenä tavoitteena on saattaa SVY:n organisaatio, päätöksenteko ja rahoitusmallit vastaamaan verkoston tarpeita, saavuttaa vakiintunut malli ja pitkäjänteisen kehittämistyön edellyttämä rahoitus pohja.¹⁰²

¹⁰¹ www.virtuaaliyliopisto.fi

¹⁰² Suomen virtuaaliyliopiston strategia 2005–2010

Osa III Tulevaisuus Pohjois-Karjalassa

Pohjois-Karjalalla on viime aikoina mennyt melko hyvin ja eteläisen Suomen etumatkaa on pystytty kaventamaan. Tähän nousuun ei kuitenkaan ole varaa tuudittautua, kehittyä ja uudistua täytyy jatkuvasti, jotta pysytään mukana kiihtyvässä kilpailussa ja muutoksessa.

Tulevaisuutta ei voida tarkalleen tietää, mutta erilaisia kehitysvaihtoehtoja voidaan rakentaa. Tulevaisuuden tarkastelun pohjaksi on hyvä tutustua menneeseen kehitykseen. Tulevaisuuden kuvia luotaessa on tärkeää tuntea myös vallitsevat olosuhteet ja olla realistinen tavoitteissaan. Yksi merkittävä tekijä tämän hetken kehityksessä on muutoksen kasvava nopeus ja globalisaation kehitys. Tapahtumia on vaikea ennakoida, koska lähes kaikki vaikuttaa kaikkeen maantieteellisistä etäisyyksistä tai muusta sellaisesta huolimatta.¹⁰³

10. Kehityksen trendejä

Tulevaisuuden tutkimuksessa puhutaan heikoista signaaleista. Heikot signaalit eivät ole trendejä, mutta ne voivat kehittyä sellaisiksi. Ne ovat usein outoja ilmiöitä, jotka jäävät yleensä huomaamatta, mutta niiden avulla voidaan ennakoida tulevaa. Kaikki heikot signaalit eivät kuitenkaan toteudu tai tule merkittäviksi. Suurin osa teknologisista mullistuksista on saanut alkunsa jostakin pienestä ja oudosta, jossakin syrjäisessä paikassa. Tämän hetkisiä kehitykseen vaikuttavia tekijöitä tai trendejä, jotka ovat keskeisiä erityisesti Pohjois-Karjalan kaltaiselle syrjäiselle maakunnalle, ovat väestörakenteen muutos, keskittyminen, joustavuuden lisääntyminen sekä arvojen ja kulttuurien moninaistuminen.¹⁰⁴

10.1 Ikärakenne muuttuu ja väestö keskittyy

Ikärakenne muuttuu läntisissä yhteiskunnissa koko ajan haasteellisemmaksi. Vanhusten määrä suhteessa heistä huolehtiviin nuoriin kasvaa jatkuvasti ja erityisesti syrjäisillä seuduilla huoltosuhde muuttuu lähitulevaisuudessa ongelmalliseksi. Myös osaavan työvoiman saatavuus vaikeutuu lähitulevaisuudessa kun eläkkeelle jäävät ikäluokat ovat perässä tulevia selvästi suurempia, kuten edellä on esitetty. Väestörakenteen muutoksen kanssa yhteydessä on myös keskittymiseen liittyvät muutokset. Kaupungistuminen on ollut jo jonkin aikaa selvä trendi niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Pohjois-Karjalassa tämä tarkoittaa toisaalta sitä, että ihmiset keskittyvät maakunnan keskukseen eli Joensuuhun ja toisaalta, erityisesti nuoret työkäiset, lähtevät Pohjois-Karjalasta kohti etelän suurempia keskuksia.¹⁰⁵ Pohjois-Karjalassa ongelmana on erityisesti se, että nuoret 20–30-vuotiaat naiset muuttavat pois maakunnasta.¹⁰⁶

Kuvion 1 väestöpyramidista voidaan helposti nähdä edellä esitetty kehitystrendi. Vanhusten määrä tulee kasvamaan valtavasti, kun suuret ikäluokat tulevat eläkeikään. Toisaalta

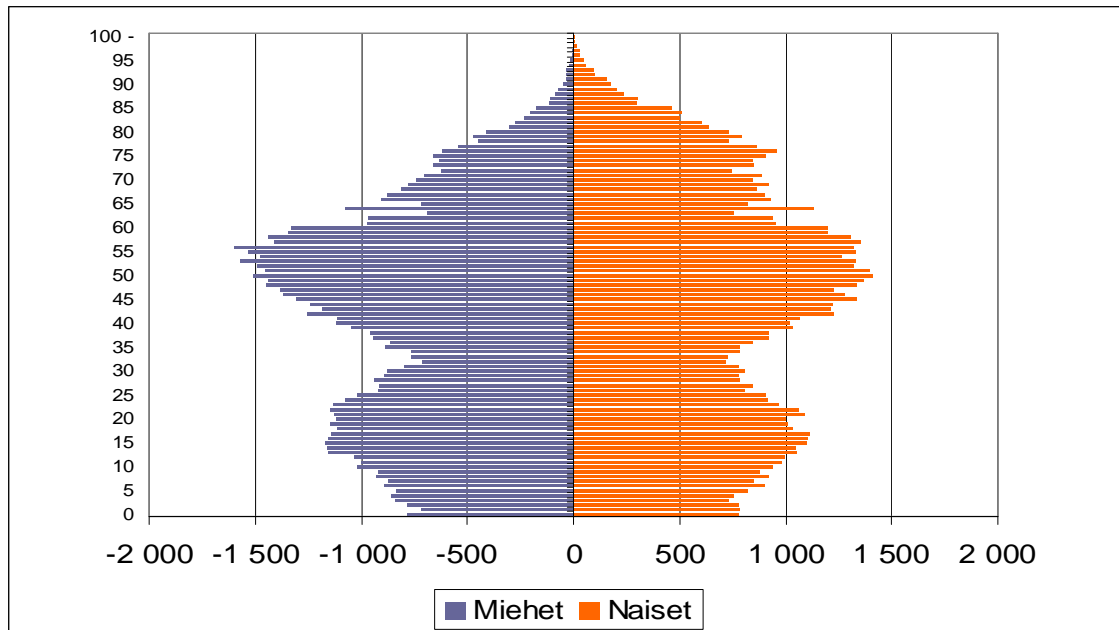
¹⁰³ Mannermaa, M. 2005

¹⁰⁴ Mannermaa, M. 2005

¹⁰⁵ Mannermaa, M. 2005

¹⁰⁶ Hyttinen, P. 2006

25–35 -vuotiaiden ikäryhmä on huolestuttavan pieni, mikä johtunee työkäisten lähtemisestä töiden perässä Etelä-Suomeen. Nuorten ja parikymppisten ikäryhmän suuruus selittynee maakunnan suuresta opiskelijamäärästä. Joensuu on tärkeä opiskelukaupunki itäisessä Suomessa, mikä vetää nuoria maakuntaa. Olisikin tärkeä löytää keinoja, joilla nuoret saataisiin myös jäämään alueelle.

Kuvio 1. Pohjois-Karjalan väestön ikä- ja sukupuolirakenne 31.12.2005 (lähde: Tilastokeskus)

10.2 Joustavuus lisääntyy ja arvomaailma moninaistuu

Tietoyhteiskunnan antamat välineet tuovat mahdollisuuksia lisätä joustavuutta työelämässä. Tämä on toisaalta loistava mahdollisuus Pohjois-Karjalalle, kun tietoverkot mahdollistavat paikasta ja ajasta riippumattoman toiminnan. Etätyö ja -opiskelu mahdollistavat kehittymisen ja toiminnan syrjäisemmälläkin alueilla. Tietenkin tämä edellyttää, että tarvittava teknologia on saatavilla kaikilla alueilla. Toisaalta joustavuus voi johtaa nopeaan loppuun palamiseen ja olla uhka sosiaaliselle hyvinvoinnille, mikä ei välttämättä ole hyväksi työn tehokkuudelle ja tuottavuudelle.¹⁰⁷

Globalisoitua kehitys johtaa myös ihmisten suurempaan liikkuvuuteen, jota EU pyrkii myös edesauttamaan. Tämä kehitys tuo yhä enemmän ulkomaalaisia ihmisiä myös Suomeen, joka on perinteisesti ollut varsin homogeeninen maa. Ulkomailta haetaan apua myös uhkaavaan työvoimapulaan, Pohjois-Karjalassa tämä tarkoittaa erityisesti venäläisten maahanmuuttajien rekrytointia työmarkkinoille. Kansainvälistyvä kehitys tuo muka-

¹⁰⁷ Mannermaa, M. 2005.

naan haasteita suomalaiselle yhteiskunnalle, kun kulttuurit ovat erilaisia ja arvomaailmat moninaistuvat.

11. Muuttuva maaseutu elää

Edellä on kuvattu Pohjois-Karjalaa, tarkasteltu korkeakoulutusta ja sivuttu muun muassa aluepolitiikkaa. Lopuksi tehdään yhteenvedon omainen, kevyempi katsaus maaseutuun, joka muuttuu, mutta kuitenkin elää ja kehittyy.

Maaseudulla on edelleen vankat puolestapuhujat ja keskittymisestä huolimatta on nähtävissä viitteitä muuton suunnan vaihtumisesta. Kuluttajatutkimuskeskuksen mukaan muuttajien määrä kaupungeista maalle on jatkuvasti lisääntynyt vuodesta 1995 lähtien. Toisaalta autioituvien alueiden määrä Suomessa on suurempi kuin uuden asutuksen valtaamat alueet. Pohjois-Karjala on yksi eniten ja nopeimmin autioituvista maakunnista. Näyttäisikin siltä, että Suomesta on kehittymässä asuttujen saarekkeiden maa, jossa saarekkeiden välissä on suuria autioita alueita. Kaupunkien läheinen maaseutu ja ydinmaaseutu voivat hyvin ja kehittyvät, mutta harvaan asutulla maaseudulla huono kehitys helposti kasaantuu.¹⁰⁸

Maaseutu ei tarkoita pelkästään maataloudesta elantonsa saavia. Maaseutu onkin muuttumassa yhä enemmän alueeksi, josta käydään töissä kaupungeissa. Kirjailija, filosofi Juhana Kuisma arvelee, että maaseudusta on tulossa rikkaan eliitin ja maanviljelijöiden asuinalue. Maalle muutto on tarkkaan harkittu teko, joka vaatii myös taloudellisia resursseja.¹⁰⁹ Yleisimpiä syitä maalle muuttoon ovat asumisen kallistuminen kaupungeissa, rauhallinen ympäristö, luonnon läheisyys ja hyvät peruspalvelut. Lisäksi maaseutu koetaan usein turvallisemmaksi asuinympäristöksi kuin kaupunki, ja on viihtyisä ja kulttuurimaisemaltaan rikas. Erityisesti lapsiperheet haluavat muuttaa maalle.¹¹⁰

Kuisma uskoo maaseudun tulevaisuuteen, hänen mukaansa maaseutu elää, jos sen annetaan elää. Esimerkiksi kuntien kaavoituskäytännöt tekevät maaseudulle muuttamisen joskus vaikeaksi. Yksi maaseudun tulevaisuuden valtti on varmastikin bioenergia, jonka merkitys kasvaa öljyn vähetessä ja loppuessa. Myös maailmantalouden yrittäjyys tulee yhä useammin maaseudulta, sillä Helsinki on Kuisman mukaan ympäristönä liian helppo tuottaakseen yrittäjyyttä.¹¹¹

Maaseudun ympäröimissä pikkukaupungeissa on usein monia ongelmia, mutta yhtäläillä siellä on paljon tyytyväisiä asukkaita, jotka eivät muualle muuttaisi. Karjalaisen kaupunginosia esittelevässä juttusarjassa olivat mukana muun muassa Nurmeksen Hyvärilä ja Kiteen Olkonkallio. Hyvärilään vuonna 1975 talon rakentanut nurmeslainen toteaa alueen olleen tuolloin keskellä korpea. Vähitellen asutus on levinnyt laajemmalle, mutta edelleen metsään pääsee helposti ja ladut kulkevat talvella aivan vieressä. Myös Olkonkallion ympärillä on paljon luontoa, vaikka kaupunginosa käsittää lähes puolet ydinkeskustasta.

¹⁰⁸ Kakkori, S. Karjalainen 11.6.2006

¹⁰⁹ Roth, S. Karjalainen 11.6.2006

¹¹⁰ Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme

¹¹¹ Roth, S. Karjalainen 11.6.2006

Erään asukkaan mukaan alue on rauhallista ja tarvittavat palvelut löytyvät helposti läheltä.¹¹² Asutuksen leviäminen ja kylien pysyminen virkeinä kertoo omaa myönteistä tarinaansa maaseudun tyytyväisistä asukkaista, joita on tulevaisuudessa toivottavasti yhä enemmän. Maakuntakorkeakoulu voi toivon mukaan parantaa ja kehittää omalta osaltaan syrjäisiä seutuja ja tehdä ne houkutteleviksi alueiksi myös nuorille, jotta kylät pysyvät elävinä ja koko Pohjois-Karjala asuttuna.

¹¹² Rouvinen, M. Karjalainen 9.4.2006; Pikkarainen, J. Karjalainen 29.5.2006

Liitteet

Liite 1 Lista hankkeista Pohjois-Karjalassa

Työvoimatarpeeseen, koulutukseen ja maakuntaan liittyviä hankkeita

Työllisyyteen liittyviä hankkeita:

- ✓ **Työllisyysstrategia.** Tavoitteena työstää maakunnan työllisyysstrategia. Projektipäällikkö Pasi Lamminluoto. Maakuntaliitto.
 - Pohjois-Karjalan työllisyysstrategia 2005–2010
 - Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutuksen tarve
- ✓ **NOSTE** – ohjelma. Pyrkimyksenä parantaa työelämässä pysymistä ja urakehitystä, lieventää työvoimavajetta ja nostaa työllisyyttä.
- ✓ **Työvoima 2020 -hanke.** Sisäasiain- ja työministeriön hanke. Selvittää maakunnittaiset työvoiman tarjonta- ja kysyntäennusteet toimialoittain vuoteen 2015. Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015 valtakunnallisia ja alueellisia laskelmia (Hanhijoki, Kantola ym.)
- ✓ **Työmarkkinoiden rakenne ja toiminta Pohjois-Karjalassa.** Ennakko 2010 -hankkeen julkaisu
- ✓ **Pohjois-Karjalan kuntasektorin työvoimatarpeiden ennakointi.** Ennakko 2010 -hankkeen julkaisu.
- ✓ **Ammattitaitoista työvoimaa yhteistyöllä.** Pohjois-Karjalan kauppakamarin hallinnoima hanke, jonka tavoitteena on, että teollisuusyritykset varsinkin maakunnan reuna-alueilla saava tarvitsemansa ammattitaitoisen työvoiman. Projektipäällikkö Tiina Tolvanen.
- ✓ **PROaktiivimalli.** Hankkeessa luodaan työelämälähtöinen valmennuksen, koulutuksen ja ohjauksen toimintamalli, jonka avulla korkeakoulutetut työnhakijat ja osaavaa työvoimaa tarvitsevat työnantajat voisivat löytää toisensa. Projektipäällikkö Marjo Hallila. Hanketta koordinoi Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- ✓ **Uraa uurtamassa.** Keski-Karjalan työvoimatoimiston hanke, jonka tavoitteena on tehostaa pitkäaikaistyöttömien aktivointia kohti omaehtoista työnhakua. (<http://www.mol.fi/toimistot/keski-karjala/>).

Koulutukseen liittyviä hankkeita

- ✓ **Koulutustarjonta 2008 -projekti.** P-K:n työvoima- ja koulutustarve. Maakuntien koulutustarvelaskelmat, Arto Laaninen.
- ✓ **Koulutus- ja tutkimus 2003–2008 kehittämissuunnitelma.** Opetusministeriö.
- ✓ **Osaamiskeskusohjelma,** Joensuun Tiedepuisto hallinnoi. Yhdistää puuteknologian ja metsätalouden sekä muovitekniikan ja työvälinevalmistuksen. (väliarviointi 2003)
- ✓ **Pohjois-Karjalan koulutus- ja sivistysstrategia.** Ennakko 2010 -hankkeen julkaisu.
- ✓ **KAIKU Keski-Karjalan aikuiskoulutusverkko.** Hankkeen tarkoituksena oli koota Keski-Karjalassa tarjolla olevan aikuiskoulutuksen saman sivuston alle. Rahoituksen puutteessa hanke jäi toteutumatta.

- ✓ **Osaaminen voimavaraksi Pohjois-Karjalassa -jatkohanke**, P-K:n kesäyliopisto. Hankkeen tavoitteena on selvittää Pohjois-Karjalan koulutus- ja kehittämistarpeet, erityisesti yritysten näkökulmasta ja lisätä kesäyliopiston tunnettuutta. Toteutetaan tapaamalla alueiden yrittäjiä.
(<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/aiko/kesayliopisto/hankkeet/osaaminen-voimavaraksi.htx>)
- ✓ **Avoin yliopisto ja verkko-opinnot tutuksi Pohjois-Karjalan kunnissa**, kesäyliopisto. Hankkeen tavoitteena on madaltaa kynnystä avoimen yliopiston opintoihin osallistumiseen. Hanke toteutetaan yhden illan mittaisilla koulutuksilla maakunnan eri kunnissa, koulutukset ovat avoimia kaikille ja maksuttomia.
(<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/aiko/kesayliopisto/hankkeet/avoin-yliopisto-tutuksi.htx>)
- ✓ **Opintojen ohjaus avoimien opiskelureittien avaajana**, kesäyliopisto. Hankkeen tavoitteena on parantaa avoimen yliopisto-opiskelijoiden opintojen ohjausta ja edistää näin henkilökohtaisten opintopolkujen löytämistä.
<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/aiko/kesayliopisto/hankkeet/opintojenohj-avaajana.htx>
- ✓ **Suomen virtuaaliyliopisto SVY**, www.virtuaaliyliopisto.fi Yliopistojen yhteistyöportaali, jonka tavoitteena on lisätä ja kehittää tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä.

Alueellisuuteen liittyviä hankkeita

- ✓ **Aluekeskusohjelma**. Pohjois-Karjalassa Joensuun seudun aluekeskusohjelma. Koordinoi Josek: puu, muovi, metalli, ICT, hyvinvointi, matkailu, venäjyhteistyö, seutuyhteistyö -hankkeita. (ks. <http://www.josek.fi/fi/cfmldocs/index.cfm?ID=517>
<http://www.intermin.fi/alue/aky>)
- ✓ **LEADER+**, maaseudun kehittäminen, ks. edellä seutukuntien omat leader sivut. (http://www.minedu.fi/opm/rakennerahastot/rakennerahastoohjelmat/yhteisoaloitteet_leader.html)
- ✓ **OPH:n alueelliset kehittämishankkeet**
 - Pielisen Karjala, yhdyshenkilö marja-riitta.oinonen@pkky.fi, p. 013-244 3651, 0500-363 533. Yhteistyötahojen ohjauspalveluiden kehittäminen siirtymävaiheessa (siirtymä kouluasteelta toiselle). Kehitetään yhteistyöverkko seutukunnalle.
 - Keski-Karjala, yhteyshenkilö kimmo.martiskainen@kesalahti.fi Ohjauksen kehittäminen siirtymä vaiheessa.

Seutukuntien omia juttuja

- ✓ **Keski-Karjalan Jetina ry**, sisältää mm. Leader + -toiminnan. Keski-Karjalan Leader ohjelma 2007–2013 ja Keski-Karjalan maaseutuohjelma 2006–2013. (Molemmat kopioitu koneelle, työpöydälle) (<http://kylatoiminta.pkky.fi/jetina/>)
- ✓ **Vaara-Karjalan Leader**. Myös Pielisen Karjala kuuluu tähän alueeseen. (www.oyk.fi/~vaara-karjalan.leader/)
- ✓ **Joensuun seudun leader ry**. (<http://www.joensuu-leader.net/>)

Maakuntaliiton hankkeita

(www.pohjois-karjala.fi, <http://www.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/maakuntaliitto/kansio1/index.htx>)

- ✓ **Hyvinvoinnin koordinointi.** Hyvinvointiklusterin toimintaa koordinoiva yleis-hyödyllinen hanke. Koordinaattorit: Leena Virratvuori ja Pekka Soininen.
- ✓ **Tietoyhteiskunta.** Kehitetään tietoyhteiskuntastrategian mukaisesti verkkopalveluita ym. Projektipäällikkö Matti Hakomäki.
- ✓ Maakuntaohjelma POKAT 2006
- ✓ Valmisteilla uusi maakuntaohjelma 2007–2010.
- ✓ Maakuntaliiton hankeluettelo 2007

Liite 2 Muita maakuntakorkeakoulu -hankkeita Suomessa

- ❖ Lapin maakuntakorkeakoulu: www.maakuntakorkeakoulu.fi
- ❖ Kainuun maakuntakorkeakoulu: www.kainuunmaakuntakorkeakoulu.fi
- ❖ Pirkanmaan maakuntakorkeakoulu
- ❖ Raahen maakuntakorkeakoulu
- ❖ Järviseedun maakuntakorkeakoulu: www.jamin.fi/maakuntakorkeakoulu/
- ❖ Korkeakoulut seutukunnissa, Varsinais-Suomi:
<http://ksk.utu.fi/vastaavathankkeet.htm>
- ❖ Pohjois-Pohjanmaan maakuntakorkeakoulu
- ❖ Ylä-Savon maakuntakorkeakoulu

Lähteet

Kirjalliset lähteet:

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä 2004. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27.

Aikuisopiskelun tietopalvelujen, neuvonnan ja ohjauksen kehittäminen. 2006. Työhallinnon julkaisu 365.

Avoimen ammattikorkeakoulun kehittämisen haasteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:6.

Bruinsma, M. 2003. Effectiveness of higher education. Factors that determine outcomes of university education. <http://dissertations.ub.rug.nl/faculties/ppsw/2003/m.bruinsma/> (20.6.2006).

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuamme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2006. 2004. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä. http://www.maaseutupoliittikka.fi/Ajankohtaista/2004/Nelj%c3%a4s_kokonaisuohjelma.pdf (20.6.2006).

Eronen, A., Londén, P., Perälähti, A. ja Siltaniemi, A. 2003. Sitkeät seutukunnat. Pohjoiskarjalaisten kokemuksia hyvinvoinnista ja palveluista. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Halmeenmäki, T. 2005. Kunta-alan eläkepoistuma 2006–2020. Kuntien eläkevakuutuksen monisteita 1/2005.

Hanhijoki, I., Kantola, S., Karikorpi, M., Katajisto, J., Kimari, M., Savioja, H. 2004. Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015, valtakunnallisia ja alueellisia laskelmia. Opetushallitus.

Hyttinen, P. 2006. Ammattikorkeakoulutusta menestyksen tekijöitä maakuntaan. Teoksessa Mähönen, H. (toim.) Merkintekijä, rehtori Pentti Maljajoen juhlaKirja. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Jokinen, E. & Luoma-Keturi, N. 2005. Koulutuksesta välineitä yksilön työuran pidentämiseen. Koulutuksen ajallisten vaikutusten tarkastelu. University of Tampere, Research Institute for Social Sciences. Työraportteja 75/2005. Working Papers.

Kankaala, K., Kaukonen, E., Kutinlahti, P., Lemola, T., Nieminen, M. & Välimaa, J. (toim.) 2004. Yliopistojen kolmas tehtävä? Sitra 264. Edita: Helsinki.

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteet. Opetusministeriön monisteita 2006:2.

Koski, A., 2006. Avoin yliopisto alueellisena toimijana. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja B:21. Painosalama Oy: Turku.

Kumpulainen, T. (toim.), 2005. Koulutuksen määrälliset indikaattorit, Opetushallituksen julkaisu.

Mannermaa, M. 2005. Elävänä Pohjois-Karjalassa 2025. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton julkaisu 89, 2005.

Martikainen, 2005. Lapin Maakuntakorkeakoulu – projektin väliarviointi II. Lapin maakuntakorkeakoulu. Lapin maakuntakorkeakoulu

Mäkinen, R. & Korhonen, K. 1999. Oppilaitos työvoimapumppuna. Teoksessa: Vähäpassi, A. & Moitus, S. (toim.) Korkeakoulut alueidensa vetureina. Viisi näkökulmaa vaikuttavuuteen. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 2:1999. Edita: Helsinki.

Pohjois-Karjalan aikuiskoulutuksen alueellinen toimenpideohjelma (AITO). Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 2005, nro 108.

Pohjois-Karjalan koulutus- ja sivistysstrategia 2010. Ennakko 2010 -hankkeen julkaisuja 2/2004.

Pohjois-Karjalan kuntasektorin työvoimatarpeiden ennakointi. Ennakko 2010 -hankkeen julkaisuja 9/2004.

Suikkanen, A., Martti, S. & Huilaja H. 2006. Nuorten aikuisten elämäntilanne ja sosiaaliset valinnat. Teoksessa Mäkinen, J., Olkinuora, E., Rinne, R. & Suikkanen, A. (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. PS-kustannus: Keuruu.

Vaara, M.-L., 2005. Avoimista opinnoista osaamiseksi. Maakuntakorkeakoulukokeilun arkea opiskelijoiden kokemana Kemi-Tornion seutukunnassa. Acta Universitatis Lapponiensis 90. Lapin Yliopisto: Rovaniemi.

Vartiainen, P. 2006. Aluepolitiikan muuttuvat haasteet ja korkeakoulut. Teoksessa Mäkinen, H. (toim.) Merkintekijä, rehtori Pentti Maljajoen juhla- ja muistokirja. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Artikkelit:

Jalkanen, M. 2006. Seutuyhteistyö esimerkillistä. Karjalainen 7.6.2006.

Kakkori, S. 2006. Maaseutu on in, muuttoliikkeen suunta on viimeinkin kääntynyt kaupungeista maalle, mutta syrjäiset seudut autioituvat edelleen. Karjalainen 11.6.2006.

Nurmi, K., E., Kontiainen, S. & Tissari, V. 1997. Eurodelfoitutkimus Suomen aikuiskoulutuksesta. Aikuiskasvatus 3/97. 173–186.

Pikkarainen, J. 2006. Metsäinen Hyvärilä on Nurmeksen uusi kaupunginosa. Karjalainen 29.5.2006.

Roth, S. 2006. Edessä loistava tulevaisuus, maaseudusta voi tulla eliitin asuinalue uskoo Juha Kuisma. Karjalainen 11.6.2006.

Rouvinen, M. 2006. Luonnon erikoisuudet ja liike-elämä samassa paketissa. Karjalainen 9.4.2006.

Verkkolähteet:

Ammattikorkeakoululaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030351> (12.6.2006).

Hyvinvointi Pielisen Karjalan seutukunnassa. Hyvinvointikatsaus 2005.
<http://www.nurmes.fi/dman/Document.phx/~kunta-nurmes/Keskushallinto/Tejo+ja+Tessu/hyvinvointikatsausII>

Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja yliopiston Tiedote 1.6.2006.
<http://www.jypoly.fi/uutistiedot.cfm?id=448> (12.6.2006).

Jyväskylän yliopiston aikuiskoulutusstrategian perustelumuiotio:
<http://www.jyu.fi/strategia/aikperustelu.html> (25.4.2006).

Keski-Karjalan aluekeskuksen kehittämisohjelma. Kuntayhteistyöstä seutukuntakumppanuuteen: <http://www.keski-karjala.fi/aluekeskusohjelma.pdf> (19.4.2006).

Keski-Karjalan sivistystoimenstrategiatyö: <http://www.keski-karjala.fi/12%20sivistys.PDF> (19.4.2006).

Kunnat.net tietopankki /tilastot:
http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;374 (19.4.2006).

Maakuntaliiton tilastoja: <http://www.pohjois-karjala.fi/dman/Document.phx/~maakuntaliitto/Julkiset/Tilastot/Ty%F6paikat+kunnittain+31.12.2003+%28tark.luokitus%29?folderId=%7Emaakuntaliitto%2FJulkiset%2FTilastot&cmd=download> (20.4.2006).

Maakuntaliiton tilastot: <http://www.pohjois-karjala.fi/Resource.phx/maakuntaliitto/tietopalvelu/tilastotieto.htx> (20.4.2006).

Outokummun kaupungin strategia 2005–2008:
<http://www.outokummunkaupunki.fi/dman/Document.phx/~kunta-outokumpu/Hallinto/strategiat/Outokummun+kaupungin+strategia+2005->

2008?folderId=%7Ekunta-outokumpu%2FHallinto%2Fstrategiat&cmd=download
(19.4.2006).

OPM virtuaaliAMK -hankkeen toimintakertomus:

http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/koul_ ja_tutk_tietostrategia/5virtuaaliAMK_toimkert.html (27.4.2006)

Pohjois-Karjalan TE -keskuksen tilastoja: <http://www2.te-keskus.fi/new/pok/t-katsaus/2006/helmi06.pdf> (20.4.2006)

Suomen aikuiskoulutuspolitiikan teematutkinta. Katsaus suomalaiseen aikuiskoulutukseen ja OECD:n arviointiraportti (toim.) Ville Heinonen:

http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/92aikkoul_teematutkinta.pdf (19.6.2006)

Suomen virtuaaliyliopiston strategia 2005–2010:

http://www.virtuaaliyliopisto.fi/data/files/strategia/SVY-strategia_2005-2010.pdf
(2.5.2006)

Työministeriön tilastoja:

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/07_tilastot/03_Tilastojulkaisut/01_Kuukausi/Helmi06.pdf (4.5.2006).

Virtuaaliammattikorkeakoulun strategia 2003–2006:

http://www.virtuaaliAMK.fi/attachments/5aLYG51Ze/5aLZu3ZMY/Files/CurrentFile/virtaAMK_strategia_1_1.pdf (2.5.2006).

www.virtuaaliyliopisto.fi (27.4.2006)

www.lieksa.fi

www.nurmes.fi

Yliopistolaki 30.7.2004/715: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970645>; lainmuutos 556/2005, 1.8.2005: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050556>
(21.6.2006.)

Julkaisemattomat lähteet

Lieksan elinkeinostrategia 2004, (päivitetty 2005).

Lyytinen, H. K. 2005. Oppivan alueen opin lisäarvo aluekehityksessä ja koulutuksessa. Oulun lääninhallituksen sivistysosaston strategiakoulutusohjelma/2.jakso 14.–15.2.2005.

Nurmeksien kaupungin elinkeinostrategia vuosille 2005–2008.

Korkeakoulujen aluestrategia Pohjois-Karjalassa 2006–2010. 9.9.2005.

Parkkinen, R. & Vartiainen, M. 2005. Pelastaako koulutus periferian? Yliopistotasaisen koulutuksen merkitys alueellisena resurssina itäisen Suomen kunnissa. Pro Gradu tutkielma. Joensuun yliopisto.

Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma POKAT 2006. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

Pohjois-Karjalan maakunnan työvoiman ja koulutustarve. 2003. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

Sailas, R. 2005. Osaavan työvoiman saannin turvaaminen väestöään menettävillä alueilla. Valtiosihteerin selvitys 30.12.2005.

Keskustelumuistiot seutukunnissa

Lieksa 19.5.2006

Outokumpu 23.5.2006

Nurmes 24.5.2006 sekä 16.6.2006

Kitee 2.6.2006